

Portreti i krajolici Pule u suvremenoj književnosti

Bulešić, Zoja

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:904310>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-19**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

ZOJA BULEŠIĆ

**PORTRETI I KRAJOLICI PULE U
SUVREMENOJ KNJIŽEVNOSTI**

Završni rad

Pula, 2023.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma

«Dr. Mijo Mirković»

ZOJA BULEŠIĆ

**PORTRETI I KRAJOLICI PULE U
SUVREMENOJ KNJIŽEVNOSTI**

Završni rad

JMBAG: 0303074783

Studijski smjer: Kultura i turizam

Kolegij: Književnost i film

Znanstveno područje: Interdisciplinarna područja umjetnosti

Mentorica: Doc. dr. sc. Tanja Habrle

Pula, rujan 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Zoja Bulešić, kandidatkinja za prvostupnicu ekonomije/poslovneekonomije, smjera Kultura i turizam ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultatisključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za kojidrugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

Zoja Bulešić

U Puli, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Zoja Bulešić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad podnazivom

Portreti i krajolici Pule u suvremenoj književnosti

koristi nanačin da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____

Student

Z. Bulešić

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Poslijeratna i suvremena Pula, te Pula u samostalnoj Hrvatskoj ..	3
2.1. Poslijeratna i suvremena Pula (1945. – 1991.)	3
2.1.1. <i>Povijest</i>	3
2.1.2. <i>Društvo</i>	6
2.1.3. <i>Ekonomija</i>	12
2.1.4. <i>Kultura</i>	14
2.2. Pula u samostalnoj Hrvatskoj (1991. do danas)	17
2.2.1. <i>Povijest</i>	17
2.2.2. <i>Društvo</i>	18
2.2.3. <i>Ekonomija</i>	19
2.2.4. <i>Kultura</i>	20
3. Povijesni pregled razvoja književnosti u Puli (Druga polovica 20. st. do danas)	25
3.1. Pula u književnim djelima (Podjela prema vremenu njihova objavljivanja)	25
3.2. Pisci u suvremenoj književnosti grada Pule (Podjela po generacijama)	25
3.3. Istarski književni časopisi na hrvatskom jeziku, časopis «La Battana», Publikacija i Natječaj za književnost i kulturu «Istria Nobilissima»	26
3.4. Društvo hrvatskih književnika u Puli – Istarski ogranak.....	31
3.5. Sajam knjige u Istri.....	32
4. Krajolici Pule i njezini portreti u odabranim književnim djelima..	34
4.1. Amir Alagić: <i>Stogodišnje djetinjstvo</i>	34
4.1.1. <i>O autoru</i>	34
4.1.2. <i>O romanu</i>	34
4.2. Dragan Velikić: <i>Via Pula</i>	39
4.2.1. <i>O autoru</i>	39
4.2.2. <i>O romanu</i>	40
4.3. Claudio Ugussi: <i>Podijeljeni grad</i>	44
4.3.1. <i>O autoru</i>	44
4.3.2. <i>O romanu</i>	44
4.4. Nelida Milani Kruljac: <i>Nezamjetne prolaznosti</i>	50

4.4.1. O autorici.....	50
4.4.2. O zbirci	50
5. Prikaz i analiza zajedničkih tema odabranih autora i njihovih književnih djela	52
6. Zaključak.....	54
7. Literatura	56

1. Uvod

Pula se nalazi na 44 stupnja i 53 sjeverne zemljopisne širine i 13 stupnjeva i 51 istočne geografske dužine te na nadmorskoj visini od oko 30 metara. Grad Pula smješten je na jugozapadnom dijelu Istarskog poluotoka te se razvio ispod i na sedam brežuljaka. Brežuljci na kojima je grad smješten jesu: Monte Zaro, Montespero, Monte Giro, Monte Magno, Monte Paradiso, te Monte Rizzi. Brežuljci se nalaze na unutaršnjem dijelu prostranog zaljeva i prirodno dobro zaštićene luke čija je dubina 38 metara. Luka je otvorena prema sjeverozapadu neposredno s morem i kroz Fažanski kanal. Današnja površina Pule iznosi 5165h od čega 4150h obuhvaća kopno, a 1015h obuhvaća more. Okružena je otocima Svetim Jerolimom i Kozadom na sjeveru, te gradskim naseljima Štinjan, Veli Vrh i Šijanska šuma na istoku. Na istočnoj strani Pula je okružena trima područjima koja uključuju Valmade, Busoler, Valdebek, dok je s juga okružena sa starom plinarom, te otokom Veruda i Marinom Veruda. Pula je sa zapada okružena Verudelom, Lungo mare i Muzilom. Grad je, od razdoblja srednjeg vijeka kada je bio pod vlašću Mletačke republike do razdoblja u kojem je postao glavna ratna luka Austro – Ugarske Monarhije, doživio promjene velikih razmjera. Pula je u srednjem vijeku bio grad pogođen malarijom i kugom. Grad su Mlečani zauzeli pritom ga razarajući i pljačkajući, da bi se potom, kada je postao glavna ratna luka Austro-Ugarske Monarhije, iz napuštenog i razrušenog grada, pogođenog bolestima pa time i gubitkom velikog broja stanovnika, razvio u najrazvijeniji grad južne Istre. Pula je tada bio grad čija je cjelokupna infrastruktura bila jako dobro razvijena. Grad je u razdoblju kada je bio pod vlašću Rimskog carstva doživio značajniji razvoj arhitekture. Mnogobrojne građevine koje su izgrađene u to vrijeme kasnije su postale kulturno povijesni spomenici.

Tema ovoga završnoga rada čiji je naslov *Portreti i krajolici Pule u suvremenoj književnosti* razrađena je kroz pet poglavlja.

U drugom poglavlju, nakon uvoda, prikazan je i objašnjen kulturno-povijesni okvir teme tijekom dva razdoblja. U prvom razdoblju obuhvaćena je analiza Pule od 1945. do 1991. godine, dok je u drugom razdoblju prikazana Pula od 1991. godine do danas. Razdoblja obuhvaćaju analizu povijesti, društva, ekonomije i kulture tijekom ta dva vremenska razdoblja.

U trećem poglavlju ovog rada prikazan je povijesni pregled razvoja književnosti u Puli tijekom određenog razdoblja. Vremensko razdoblje koje se obrađuje u ovom poglavlju rada obuhvaća period od druge polovice 20. st. do danas, te je ovaj pregled prikazan kroz pet potpoglavlja u kojima se obrađuje književno stvaralaštvo u gradu. U prvom potpoglavlju analiziraju se književna djela u kojima autori pišu o gradu Puli. Ova književna djela predstavljena su podjelom književnih djela prema vremenu njihova objavljivanja. U drugom potpoglavlju navode se pisci čija književna djela pripadaju suvremenoj književnosti grada Pule. Ovi su pisci prikazani podjelom po generacijama. U trećem potpoglavlju bit će predstavljani Istarski književni časopisi na hrvatskome jeziku koji djeluju od pedesetih godina prošloga stoljeća pa sve do danas, časopis na talijanskom jeziku «*La Battana*» te natječaj za književnost i kulturu «*Istria Nobilissima*», kao i novinski članak o obradi istoimene publikacije. Društvo hrvatskih književnika čiji ogranak djeluje u gradu Puli obrađen je u četvrtom potpoglavlju dok će u petom, a ujedno i zadnjem potpoglavlju ovog dijela rada biti obrađena važna kulturna manifestacija „Sajam knjige u Istri“.

Četvrto poglavlje ovoga rada sastoji se od tri potpoglavlja. U prvom potpoglavlju bit će prikazani podaci o autorima odabranih književnih djela, dok su u drugom potpoglavlju obrađena književna djela u čijem su središtu grad Pula. Na taj način su prikazani različiti portreti grada stvoreni iz različitih perspektiva pisaca koji ih u svojim književnim djelima pokušavaju oslikati.

U petom, a ujedno i zadnjem poglavlju završnog rada prikazane su i analizirane zajedničke teme odabranih autora i njihovih književnih djela, a u zaključku je izneseno osobno mišljenje o temi upotpunjeno zaključcima donesenim obradom teme.

2. Poslijeratna i suvremena Pula, te Pula u samostalnoj Hrvatskoj

2.1. Poslijeratna i suvremena Pula (1945. – 1991.)

2.1.1. Povijest

U drugom poglavlju se, prikazom kulturno povijesnog okvira grada Pule, čitatelja uvodi u temu ovog rada. Kulturno povijesni okvir prikazan u ovom poglavlju obuhvaća prikaz povijesti grada Pule, njezinog društva, ekonomije i kulture u vremenskom razdoblju od 1945. godine do današnjeg vremena.

U svojem djelu *Kruh, mašta i mast* (2007.), povjesničar Miroslav Bertoša¹, opisuje svoja sjećanja i doživljaje kulturnog života u Puli tijekom pedesetih godina. U jednom dijelu knjige, Bertoša opisuje proces prihvaćanja starosjedilačke kulture s kojom su se doseljenici morali stopiti. U ovom dijelu knjige autor u povijesnom kontekstu opisuje prihvaćanje jedne kulture koja je u razdoblju pedesetih godina bila prisutna u Puli. Točnije, riječ je o prihvaćanju načina ponašanja, uvjerenja i navika jedne ulične

¹Miroslav Bertoša hrvatski je povjesničar, rođen u Beogradu 17. svibnja 1938. godine. Preminuo je 24. kolovoza 2023. Bertoša je diplomirao 1966. godine, te je doktorirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 1981. godine. Znanstveni je savjetnik od 1986., dok je član suradnik HAZU-a od 1990. godine. U razdoblju od 1963. do 1971. godine predavao hrvatsku povijest na Pedagoškoj akademiji u Puli, a od 1969. godine bio je djelatnik pulske Radne jedinice Sjevernojadranskog instituta (kasnije Zavod za povijesne i društvene znanosti HAZU-a) u Rijeci. Predavao na više hrvatskih sveučilišta. Od 1993. godine redoviti je profesor povijesti na Pedagoškom fakultetu u Puli. U razdoblju od 1995. do 1999. godine bio je prvi generalni konzul Republike Hrvatske u Trstu. Miroslav Bertoša od 1963. godine istražuje istarsku povijest tijekom novog vijeka. Istraživanja temelji na izvorima iz stranih i domaćih arhiva te na suvremenim metodološkim modelima francuske škole Annales. Francuska škola analista naziv je dobila po časopisu Annales. Ova škola bavi se istraživanjima svih područja povijesti (povijest društva, obitelji, žena, mentaliteta, svakidašnjice, itd.) pri čemu se primjenjuje interdisciplinarni pristup pogotovo koristeći saznanja iz srodnih znanosti kao što su sociologija, etnologija, antropologija, demogeografija i druge znanosti. U ovakvoj vrsti istraživanja koriste se i različite metode istraživanja. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=7230> (Pristupljeno: 20.07.2023.) Važno je izdvojiti da je Bertoša dobitnik brojnih priznanja među kojima je i „Nagrada Grada Pule za životno djelo“. To je nagrada za izniman doprinos unaprjeđivanju povijesne znanosti, pogotovo za dugogodišnje proučavanje povijesti Istre i Pule. <https://www.info.hazu.hr/clanovi/bertosa-miroslav/> (Pristupljeno: 22.07.2023.) Književna djela Miroslava Bertoše u kojima je glavna tema grad Pula jesu: *Pula: tri tisućljeća mita i stvarnosti* (Bertoša 2005.), *Kruh, mašta i mast, prizori i memorabilije o staroj Puli* (1947. – 1957.) (Bertoša 2007.), <https://knjiga.hr/autor/miroslav-bertosa/> (Pristupljeno: 22.07.2023.) <https://katalog.kgz.hr/pagesresults/rezultati.aspx?&searchById=1&age=0&spid0=10&spv0=Berto%C5%A1a%2C+Miroslav&xm0=1> (Pristupljeno: 22.07.2023.), <https://www.google.com/search?q=miroslav+berto%C5%A1a+knjige&tbm=bks&source=lnms&sa=X&ved=2ahUKEwig4J7O46mAAxXrgf0HHdZRAssQ0pQJegQICRAB&biw=1904&bih=959&dpr=1> (Pristupljeno: 25.07.2023.), <https://www.google.com/search?q=miroslav+berto%C5%A1a+knjige&tbm=bks&source=lnms&sa=X&ved=2ahUKEwig4J7O46mAAxXrgf0HHdZRAssQ0pQJegQICRAB&biw=1904&bih=959&dpr=1> (Pristupljeno: 25.07.2023.)

skupine koja se nalazila u pulskom predgrađu Šijana. Pripadnici te ulične skupine su Hrvati koji su postupno prihvaćali i stapali se sa istrovenetskom kulturom starosjedilaca, odnosno, talijanskog stanovništva.

Bertoša opisuje i osobno svjedočanstvo o tome kako su on i njegovi prijatelji ili poznanici koji su živjeli u pulskome predgrađu Šijana predstavljali posve različite osobe koje su imale različite sudbine, te su se zbog ratnih zbivanja morali preseliti na područje Pule. U takvoj situaciji stanovništvo koje je živjelo u tom predgrađu slijedilo je pravila onih uličnih skupina koje su od prije živjele na ovom području.

Naslijeđena kultura naroda pulske ulice s gradskim elementima iz doba Austrije i Italije bili su isprepleteni s novim, pretežno ruralnim, mnogobrojnim adolescentskim skupinama iz pristiglih obitelji. Iako su pripadnici ulične skupine koji su živjeli u pulskom predgrađu Šijana kojem je pripadao i sam autor ove knjige, u početku bili pod utjecajem skupine koja je prije živjela na ovom području, „mulì di Siana“ prošli su fazu tek nedovršenog procesa prihvaćanja i prisvajanja ponašanja i uvjerenja koja su pripadala novoj doseljeničkoj kulturi. Kako se autor prisjeća, nitko se od poznatih doseljenika u šijansko okruženje nije potpuno stopio i asimilirao s uličnim skupinama i pravilima koje su u početku slijedili. Takav proces nije se dogodio sve do početka ranih pedesetih. Bertoša opisuje i kako je proces uključivanja stanovništva, koje je doselilo u ulični ambijent šijanskog predgrađa, vjerojatno isti ili barem sličan i usporediv s ostalim dijelovima grada Pule tijekom ranih poslijeratnih godina. Autor ističe kako je velik utjecaj na izgled povijesnog urbanog središta Pule imao egzodus Talijana. Kako zaključuje razlog tomu je iseljavanje pripadnika višeg sloja građanstva talijanske nacionalnosti koja je iza sebe ostavila duboko ukorijenjeni srednji i niži malograđanski radnički urbano-ruralni sloj, koji je bio najvjerniji prikaz urbanizirane istrovenetske kulture i „mentaliteta“ (Bertoša, 2007.). U knjizi je opisano i kako su se skupine doseljenika koji su pripadali istarskim seoskim obiteljima i skupine istarskih hrvatskih dobrovoljnih izbjeglica – povratnika, u Puli potražile bolje životne uvjete.

Osim navedenog, autor opisuje kako je stanovništvo koje je doselilo u Pulu, doživljavalo grad u godinama ranoga poraća. Opisuje kako je stanovništvo koje se doselilo iz istarskih sela, točnije iz ruralnih i urbanih prostora unutrašnjosti, grad doživljavalo kao onaj koji je bio zanimljiv po svojem smještaju, slikovitosti svojih dijelova i urbanoj strukturi. Prema opažanju autora, tada je trebalo puno vremena kako

bi se bez ikakvih prijevoznih sredstava, osim središta grada, obišla i posebna predgrađa grada poput Šijane, Stoje, Verude, Valkana i okolnih mjesta. Mnogim ljudima koji su se doselili u grad, ovaj prostor ostavljao je dojam do tada neviđenog i neponovljivog ambijenta.

Grad Pula odisao je istrovenetskom kulturom dok su ljudi koji su ranije preživjeli tu kulturu čuvali tu tradiciju i dakako sa superiornošću promatrali doseljeno stanovništvo. Iako je razdoblje istrovenetske kulture bilo blizu završetka, mnogi doseljenici nastojali su se identificirati sa onim stanovništvom koje je na ovom prostoru živjelo puno vremena prije njih. Sve to nastojali su učiniti u što kraćem vremenu. Stanovništvo koje došlo u Pulu nekoliko mjeseci ili godinu prije ostalih, trudilo se djelovati i ponašati kao starosjedoci pri tom izgledajući kao starosjedoci i govoreći jezik kojim su se oni sporazumijevali.

Kako je doseljavanje u Pulu postajalo sve intenzivnije, proces pretvaranja doseljenog stanovništva u „starosjedioce“ postajao je brži. Doseljeno stanovništvo je i u površnim doticajima s pulskom sredinom, primjerice u školama, moglo uočiti nekoliko etnokulturnih skupina. One su uključivale: „autohtone“ Puljane, talijanski činovničko – radnički sloj koji je u Pulu doselio između dva rata, te hrvatski sloj koji je prihvatio talijansku kulturu i hrvatski doseljenički sloj koji se stopio s venetsko-talijanskom sredinom i potpuno je prihvatio.

U tom razdoblju bio je prisutan i sloj kulturno i nacionalno vrlo različitih doseljenika sa širokoga prostora tadašnje Jugoslavije. Stanovništvo koje je doselilo u Pulu tijekom svog života svakodnevno se miješalo i isprepletalo sa stanovništvom koje je puno prije doseljenika živjelo na ovome prostoru. Doseljenici i starosjedoci međusobno se miješali i prožimali na radnome mjestu, na ulici, u školi, u kinu, te na kazališnim predstavama i nogometnim utakmicama. Ove dvije skupine miješale su se i prilikom čestih mitinga na trgovima ili sastanaka na blokovima, te na drugim događajima i mjestima u gradu (Bertoša, 2007.).

Kada se promatra socijalno i gospodarsko stanje u Puli tijekom Drugog sv. rata, može se primijetiti da je Pula tada imala 36000 stanovnika, a njezina okolica 12500 stanovnika. Potrošnja hrane i energenata u razdoblju reorganizacije i smanjivanja bila je velika. U razdoblju od početka svibnja 1945. g., u vrijeme oslobođenja do izlaska postrojba Jugoslavenske armije iz grada u srpnju 1945. godine, narodna vlast treba

osigurati iste količine hrane za stanovništvo kao i u ratno vrijeme, no to je neizvedivo. U gradu Puli, kao i u ostatku Istre primjenjivale su se mjere racionalizacije količina hrane. Potrošnja hrane je bila reorganizirana na način da su izrađene tablice po kojima su radnici i namještenici mogli trošiti određene količine namirnica. Na primjer 140g mesa, 200g povrća, 30g ulja i sl. Članovi njihovih obitelji su mogli trošiti 210g brašna, 20g mesa itd. U ovom razdoblju situacija u selima, bila je nešto povoljnija zato što su seljaci mogli opskrbiti svoje obitelji i zadovoljiti svoje potrebe jer su mogli koristiti proizvode iz vlastite proizvodnje. Kako su granice iz Zone A i Zone B pretvorene u granice koje dopuštaju koliko toliko slobodan protok ljudi, ali ne i roba, poljoprivredni se proizvodi iz okolnih sela nisu mogli tek tako unijeti u grad. Zbog toga je u gradu bila prisutna stroga kontrola i preraspodjela hrane. Hrana se tada dijelila na bonove. Racionalizacija hrane koja je tada bila prisutna dovodi do podjele stanovništva po kategorijama. Svaka kategorija je imala drugačija prava vezana uz nabavljanje namirnica. Ranije opisana situacija, bila je pod kontrolom savezničke vojne uprave koja je bila odgovorna i za podjelu američke pomoći najugroženijem dijelu stanovništva. Primjerice u prosincu 1946. godine kategorija radnika imala je prava na 3kg tjestenine i 2kg šećera, dok su umirovljenici i nezaposleni imali prava na 4kg tjestenine i 3kg šećera. U to vrijeme najugroženije skupine stanovništva su na temelju registracijskog broja bona koje su dobivale, bile pozivane u gradsku upravu gdje im je povremeno dodjeljivana dodatna pomoć. Pomoć angloameričke vojne uprave u obliku paketa s osnovnim životnim namirnicama bila je jednokratna i nedovoljna pa se počelo stvarati crno tržište hrane. Hrana je nabavljena uglavnom iz zone B (Bertoša, 2005.).

2.1.2. Društvo

Glazbena scena u Puli povezana je s idejom o „pulskoj publici“ na koncertima koju su sugovornici² u ovom istraživanju okarakterizirali kao posebno zahtjevnu. Jedan sugovornik ispričao je svoja sjećanja o rock koncertu tijekom šezdesetih i sedamdesetih godina. Kako prepričava, ako si u Puli na rock sceni i ako si doživio da su na koncertu ljudi malo više bili pod dojmom ili se „uživili“ u koncert onda si dobro

² U Matoševićevom istraživanju sudjeluje dvadeset i četiri sugovornika koji su ispitani o temi, metodom intervjua. Sugovornici su bili različitih generacija, kako piše autor knjige, sugovornici su obuhvaćali generaciju od onih koji su rođeni 1950-ih godina prošlog stoljeća do mlađih srednjoškolaca koji su rođeni oko 2000.– te godine (Matošević, 2019.).

prošao. Također, sugovornik prepričava kako je rock 'n' roll publika tijekom šezdesetih i sedamdesetih godina bila najkritičnija. Priča kako se tada odlazilo u „Rock klub Uljanik“³ u istom razdoblju, te da su ljudi koji su posjećivali klub, dolazili iz čitave države pa i iz inozemstva. Ako su izvođači dobro odsvirali i bili nagrađeni pljeskom onda se znalo da su dobro „odradili“ koncert. Tadašnju publiku sugovornik je opisao kao onu koja na koncertu nije bila potpuno statična, ali je bila suzdržana, te je imala jedan kritičniji stav prema koncertima. Zaključuje kako su izvođači odradili dobar koncert ako su dobili pozitivne dojmove od publike u Puli (Matošević, 2019).

Andrea Matošević u svojem djelu *Doći u Pulu, dospjeti u tapiju* (2019.) istražuje značenje izraza „tapija“⁴. U njegovom istraživanju sudjeluju ljudi koji su se doselili u Pulu, ali i stanovnici Pule koji su se za vrijeme osnovne i srednje škole prvi put susreli s tim pojmom. Izraz „tapija“ koji, kako kaže autor ove knjige, izražava odnos Pule i Puležana, ali i odnos među Puležanima i prema onima koji dolaze iz drugih sredina. U ovom istraživanju sudionici izraz „tapija“ ne vezuju samo uz Pulu, nego i uz glazbenu scenu u Puli.

Isto tako jedan sugovornik koji je intervjuiran za potrebe ovog istraživanja objašnjava povezanost fenomena pulske publike i pulske tapije. Kaže kako, članovi svakog banda koji svira u Puli tvrde da im je izrazito neugodno svirati u tom gradu. Također, objašnjava kako je takva slika na glazbenim događanjima u Puli bila prisutna šezdesetih godina prošloga stoljeća. Sugovornik primjećuje kako se Pula i pulska publika postavljaju u poziciju osobe koja formira mišljenje o izvedbi izvođača, te da je ono jedino ispravno. U toj situaciji pulska publika vrlo rado izražava mišljenje kako koncert u Puli nije dovoljno kvalitetan i dinamičan da bi publika bila zadovoljna. Kao primjer, sugovornik navodi band «Partibrejkers», te kaže kako je taj band komercijalan i da tijekom izvedbe, ne napravi atmosferu kojom bi se publika „pokrenula“. «Partibrejkersi, pa šta je to? Malo skakutanja, komercijalica i to.» (Matošević 2019: 49)

³ Klub Uljanik je otvoren 1964. godine, na inicijativu Socijalističke omladine Uljanika. <https://repositorij.unipu.hr/islandora/object/unipu:4149> (Pristupljeno: 14.08.2023.) To je bio klub koji je desetljećima bio institucija subkulture mladih. U razdoblju između 1975. i 1992. g. funkcionirao je kao klasični disco klub u kojem su se povremeno održavali rock koncerti. Tijekom devedesetih godina prošlog stoljeća Disco klub Uljanik postaje jedina scena „alternativnog“ izričaja u Puli, te u hrvatskome dijelu Istre. <https://hrcak.srce.hr/93664> (Pristupljeno: 14.08.2023.) Klub se nalazio u Dobrilinoj 2, https://www.tportal.hr/kultura/clanak/nakon-70-godina-zatvara-se-kulni-klub-u-puli-20211221?meta_refresh=1 (Pristupljeno: 25.07.2023.) te ne funkcionira od 15. siječnja 2022. godine. <https://hr.wikipedia.org/wiki/Antiglobalizacija> (Pristupljeno: 30.06.2023.)

⁴ Prema autoru izraz tapija označava odnos Pule i njezinih stanovnika, a može se koristiti i za opis nekoga ili nečega okarakterizirajući ga kao dosadnog (Matošević, 2019.).

Kaže, kako je pulska publika dovoljno kompetentna kako bi mogla donositi zaključke o koncertnim izvedbama u gradu. Jedan od intervjuiranih zaključuje, kako su stanovnici Pule specifični zato što ih je teško zadovoljiti i zato što uvijek negativno gledaju na stvari. Primjerice, umjesto da pohvale izvedbu koncerta i kažu da se nešto događa u gradu, uvijek će naći neku negativnu stranu, govoreći da je koncert bio „bezveze“ i da su kratko svirali. Drugim riječima, može se zaključiti kako je pulska publika jako kritična.

U svojem djelu, Matošević, prikazuje kako sudionici istraživanja primjećuju kako u gradu postoji sklonost da se sve podredi turizmu, „ljetnoj sezoni“ i ostalim sadržajima koji su kako primjećuju, stanovnicima Pule, tek usput namijenjeni. Jedan sudionik istraživanja opisuje kako mu se čini da je u Puli sve fokusirano na turizam te da u gradu postoji dinamičan život tri ili četiri mjeseca u godini. Kaže, kako se tada stvara, ulaže i generalno da se nešto događa u gradu kako bi turisti bili zadovoljni. Također, zaključuje kako cjelokupna infrastruktura u gradu nije usmjerena na stanovnike Pule, već na turizam i turiste tijekom tih nekoliko mjeseci. Autor ovaj stav sugovornika, povezuje sa karakterom grada koji u sebi sadrži dosadu i manjak sadržaja koji su u zimskim mjesecima prisutni u velikoj mjeri u odnosu na ljetne mjesece. Isto tako, jedan sugovornik zaključuje kako je funkcioniranje prometne infrastrukture usmjereno na ljeto jer se u ljetnim mjesecima može otputovati na bilo koje mjesto dok u ostalim mjesecima to nije moguće. Zaključuje, kako je i ova vrsta infrastrukture usmjerena na turizam i ljetne mjesece (Matošević, 2019.).

U knjizi *Kruh, mašta i mast* (2007.), Miroslav Bertoša iznosi dio društvenog života u Puli tijekom ranih pedesetih godina spominjući šahovski klub. Ovaj klub bio je smješten u uskome prostoru u blizini autobusne stanice, preko puta Arheološkog muzeja. Klub je tada bio mjesto okupljanja gotovo svih slojeva doseljeničke Pule. Klub su posjećivali ljudi iz okolnih sela koji su stalno živjeli u Puli, te oni koji su samo pohađali školu u Puli i stanovali u učeničkom domu. Članovi kluba bili su i doseljenici iz svih krajeva Jugoslavije i Hrvatske. Klub su posjećivali liječnici, inženjeri, tehničari i profesori, radnici i učenici svih uzrasta, kao i ostali ljudi koji su se bavili drugim zanimanjima. U klubu su se održavali mnogi turniri. Oni su uključivali turnir četvrtokategorika, trećekategorika i drugokategorika. Iako su prevladavali mlađi ljudi, bilo je članova različitih uzrasta pa i starijih umirovljenika (Bertoša, 2007.).

Profesor Bertoša, iznosi dojmove o „sportskom duhu“ i društveno – političkoj sredini koji su se međusobno prožimali krajem četrdesetih i početkom pedesetih godina. Opisano je kako su tada mlađe generacije na cesti, livadi ili nekom većem

dvorištu trčali za loptom – krpenjačom ili malom gumenom loptom. Takva igra zvala se „Giogar la bala“. Autor prepričava kako su veliku nogometnu loptu nazivali „balon“ iako se vrlo rijetko ukazivala prilika da s njome zagiraju. Kako je tadašnje mlado građanstvo bilo naviknuto na krpenjaču i gumenu lopticu, s balonom su bili vrlo nespretni čak i oni koji su u igru ulagali puno energije i oduševljavali se njome. Također, autor prepričava kako su tada pravu nogometnu utakmicu koja se igrala na gradskome stadionu između gostujuće i domaće ekipe nazivali „partida“. Opisuje kako bi tada sa prijateljima iz predgrađa „Šijana“ ponekad odlazio na gradski stadion na početku Premanturske ulice, iza tadašnjega DTO „Partizan“, nekadašnje Mussolinijeve „Casa Balilla“. Bertoša se prisjeća izgleda gradskog stadiona spominjući veliko nadsvođeno gledalište koje su u to vrijeme nazivali „tribuna“. „Tribuna“ je bila namijenjena posjetiteljima stadiona koji su pripadali višem društvenom sloju, onima koji su bili dobrostojeći. Opisuje kako su gledatelji, zavaljeni u sjedala pratili utakmicu pritom komentirajući i žviždajući u trenucima uzbuđenja. Stadion je opisan kao uvijek dobro posjećen stadion koji su posjećivale gomile ljudi. Gledatelji na stadionu poticali su i hrabрили domaći tim. Domaće stanovništvo navijalo je za „Uljanik“, dok je doseljeno stanovništvo navijalo za gostujuće momčadi.

Kako zaključuje Bertoša, tada su igrači na nogometnim utakmicama kao i gledatelji na tim utakmicama svoju borbu iskazivali poštenom igrom i pristojnim navijanjem. Kako prepričava Bertoša u to vrijeme je među igračima i gledateljima te navijačima prevladavao ostatak još uvijek živog dostojanstva „klasičnih igara“. Igra je bila u prvom planu, a igrači su bili „obični ljudi“ koji su radili na svojim radnim mjestima. Koliko se Bertoša sjeća većina njih obavljala je skromne svakodnevne poslove, a u slobodno vrijeme odlazili su na treninge. Isto tako, opisuje kako su igrači dobivali honorar za odigranu utakmicu koji je bio vrlo skroman. Kako zaključuje autor nogomet kao i generalno sport tada su bili „zabava i rekreacija“, a za neke ispušni ventil koji je bio bezopasan i nenasilan (Bertoša, 2007.).

Autor knjige *Nogomet u Puli*, Anton Percan, u svojem djelu osim o pulskim nogometnim klubovima, piše i o društveno - povijesnom kontekstu Pule tijekom 1945. godine. Opisuje kako je grad Pula nakon oslobođenja od okupacije Nijemaca, bila razrušena zbog toga što je u više navrata bila bombardirana. U gradu je do kraja rata u Puli bilo manje od polovice stambenih zgrada nepovoljno za stanovanje, te je razorena, tj. uništena gotovo sva industrija (Percan, 2011.). Također, godine 1945. su u sastavu novoosnovanog sportskog društva, osim nogometne sekcije, djelovale i

sekcije za atletiku, košarku i boks, te odbojku, gimnastiku, hokej na koturaljkama, plivanje i biciklizam. 1948. godine gradski Savez za tjelesnu kulturu donosi odluku o osnivanju Sportskog društva Pula u kojem su djelovale (osim prethodno navedenih sportova) još i sekcije za boćanje, jedrenje i veslanje (Percan, 2011.).

Za ovu temu važno je izdvojiti i rad i uspjehe boksača Mate Parlova. Mate Parlov rođen je u Splitu 16. studenog 1948. godine, a preminuo je u Puli 2008. godine. Parlov se boksom počeo baviti 1964. godine u boksačkom klubu Pula. Godine 1965. počeo je nastupati za prvu ekipu BK Pule, te je prvi uspjeh postigao osvajanjem juniorskog prvenstva Hrvatske u Puli 1966. godine. Svakako treba spomenuti da je Parlov bio prvak Jugoslavije osam puta zaredom u razdoblju od 1967. do 1974. godine. Značajnost ovog uspjeha potvrđuje činjenica da niti jedan boksač prije Parlova nije postigao ovakav uspjeh. Također, Parlov je bio prvi jugoslavenski boksač koji je kao amater osvojio sve najvažnije europske i svjetske naslove. Mate Parlov je za postignuća u amaterskom boksu dobio niz priznanja i titulu Zaslužnog sportaša Jugoslavije. U tom je razdoblju više puta bio proglašavan najboljim sportašem Jugoslavije, Hrvatske i riječko-istarske regije po izboru sportskih i drugih listova, a Bugarska telegrafaska agencija proglasila ga je 1974. za najboljeg sportaša Balkana. Parlov se prestao baviti boksom 1980. godine.⁵

Kada se analiziraju mjesta okupljanja mladog stanovništva Pule svakako treba izdvojiti Korzo koji je bio glavno mjesto okupljanja mnoštva generacija u Puli od pedesetih godina 20. stoljeća. U to vrijeme šetnje Korzom na Giardinima neizostavan su dio jesenskih i zimskih sumraka, kao i subotnjih popodneva. Korzo ostaje glavno mjesto okupljanja mladih građana Pule šezdesetih godina, i kasnije, sve do devedesetih godina prošlog stoljeća, kada su se mladi građani Pule okupljali na ovom mjestu. Mladi građani Pule okupljali bi se na ovom mjestu svakog radnog dana nakon nastave do 20:30, dok bi izlazak vikendom za većinu trajao do kasnih večernjih sati (Matošević, 2019.).

Mjesto susreta mladih građana Pule od pedesetih godina prošlog stoljeća do danas je i Circolo.⁶ U sklopu studentskog projekta „Pulski đir“ koji obuhvaća tekstove u okviru glavne teme istraživanja koja se odnosi na mjesta izlazaka i susreta građana

⁵ <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1533/parlov-mate> (Pristupljeno, 01.08.2023.)

⁶ Talijanski klub kulture, odnosno Circolo italiano di cultura, osnovan je 1946. godine (Žufić 2019.).

Pule od 1950. – tih godina do danas, sudionici istraživanja opisuju mjesta susreta u tom vremenskom razdoblju spominjući Circolo. Tema projekta obrađena je u obliku zbirnog teksta koji je nastao na temelju intervjua koji su provedeni, pregleda novinskih članaka, kao i više autorskih tekstova koji su vezani uz temu istraživanja. Jedna od sudionica istraživanja u sklopu projekta opisuje kako se u Circolu puštala većinom talijanska glazba, te živa glazba popraćena bubnjevima i kontrabasom i solo pjevačima.

U Circolu je bila živa muzika, gitara, bubanj, kontrabas, truba i solo pjevači, većinom talijanska muzika i pjesme. (Zaborski 2010: 51)

Jedno od mjesta okupljanja bio je i Hotel Pula gdje su, tijekom osamdesetih i devedesetih godina prošlog stoljeća, kako prepričava jedan od sudionika istraživanja, bili prisutni različiti glazbeni žanrovi te da se puštala najviše alternativna glazba. Žanrovi su uključivali „dark“ stari rock“, „noise“, „metal“ i „punk“. Mladi Puležani tijekom osamdesetih godina prošlog stoljeća susretali su se i u disco klubu Marelica u koji su u to vrijeme, od njegovog otvaranja početkom sedamdesetih godina, najintenzivnije izlazili. Klub Marelica se, kako prepričavaju sudionici istraživanja, otvarao u 19 sati, a radio je petkom i subotom do kasnijih večernjih sati. Također, sugovornici prepričavaju da se u ovom disco klubu najviše puštao „rock and roll“, ali da su se tamo mogle čuti i dobre „rock“ balade. Sudionici prepričavaju i sjećanja o odlascima u klub u Tvrđavi na Verudeli koji je kasnije preuređen i preimenovan u „Piramidu.“ Iz analize ovog izvora treba izdvojiti i činjenicu da je mjesto okupljanja mladih Puležana krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina prošlog stoljeća bio i disco klub u podrumu Hotela Pula. (Zaborski 2010.)

Dječji kreativni centar, nekadašnji Pionirski dom, mjesto je razvoja potencijala najmlađih građana grada Pule uz najvišu razinu rada i boravka koji je prilagođen njihovoj kreativnosti. Također, Dječji kreativni centar u Puli omogućava najmlađoj djeci rad kroz upoznavanje sa glazbom, plesom, glumom i kreativnim izražavanjem, te ujedno predstavlja mjesto za druženje. ⁷

⁷ <https://www.pula.hr/hr/uprava/upravni-odjeli-i-sluzbe/upravni-odjel-za-kulturu-i-razvoj-civilnog-drustva/djecji-kreativni-centar/> (Pristupljeno: 01.08.2023.)

2.1.3. Ekonomija

Kada govorimo o industriji početkom lipnja 1945. svakako treba izdvojiti činjenicu da je tada odjel obrta industrije i rudarstva „Oblasnog narodnog oslobodilačkog odbora za Istru“ podijelio industriju na nekoliko skupina. Prvoj skupini pripadale su tvornice za konzerviranje ribe, drugoj skupini pripadala su brodogradilišta, dok su trećoj skupini pripadale tvornice cementa, a četvrtoj tvornice u Puli. Petoj skupini tvornica pripadali su ugljenokopi, a šestu skupinu obuhvaćali su lokalna industrija i obrti. U vrijeme kada su tvornice podijeljene, Istra je bila podijeljena na zonu A i zonu B pa tvornice i industrijski kapaciteti nisu bili dostupni odjelu.

Industrija u Puli tada nije imala pozitivne izgleda za razvoj. Kako je brodogradilište u Puli, odnosno, bivši Arsenal, 1944. godine bilo bombardirano, te u velikom postotku uništeno, postrojenja nisu funkcionirala, a suhi dokovi i navozi bili su neupotrebljivi. Također, obrtničke radionice u brodogradilištu bile su uništene, a strojevi odneseni ili uništeni. Brodovi se nisu mogli graditi zbog nedostatka materijala i potrebom za strojevima i dizalicama. Kada se analizira stanje brodogradilišta u to vrijeme svakako treba izdvojiti činjenicu da su brodogradilišta tada bila pod upravom „Kotarskog narodnog oslobodilačkog odbora Pula.“ Kada se analizira stanje „Tvornice cementa u Puli“ svakako treba reći da je poduzeće ostalo neoštećeno do kraja rata. Rad tvornice odmah je organiziran, te je nedostajao početni kapital. Po pribavljanju početnog kapitala „Tvornica cementa“ je za mjesec dana proizvela jedanaest tisuća tona cementa. Kako bi se osigurao nesmetan rad tvornica koje su imale poseban status, tijekom obnove, predloženo je da se tvornice koje ne funkcioniraju samo u lokalne svrhe stave pod kontrolu savezne vlade kako bi se omogućilo financiranje za njihov daljnji rad. Tada je stalni problem bio nedostatak novaca za isplatu plaća radnicima. Primjerice, uprava pulske tvornice cementa, zbog toga je odjelu predala dvjesto deset tona cementa kako bi mogla uzeti kredit kojim su se svaki mjesec jednim dijelom isplaćivali radnici. U Puli su u to vrijeme osim tvornica, postojala i druga industrijska postrojenja. Neka industrijska postrojenja nisu funkcionirala jer je dio strojeva odnesen u Rijeku, kako strojevi ne bi bili odneseni u Italiju. Tada su radile jedino tvornica katrana, koja je proizvodila ljepenke, te tvornice konopa, lokota, kisika i leda.

Kada promatramo industriju početkom pedesetih godina dvadesetog stoljeća, može se primijetiti lagani rast proizvodnje i razvitak industrije. Poteškoće u razvijanju

industrije prvenstveno su bile povezane sa slabom kvalitetom proizvoda i zastarjelom tehnologijom. Tvornica cipela bila je karakteristična za ovo razdoblje. Ova tvornica nastala je 1945. godine kao proizvođačka zadruga. Zbog potreba, 1947. godine je postala državna tvornica. Tvornica proširuje svoju proizvodnju, te su se cipele mogle predstaviti samo na ograničenom tržištu. U Puli su u ovom razdoblju funkcionirale tvornica plinobetona „Siporex“, tvornica radijatora i cisterni „Tehnomont“, tvornica okova i pribora „Sergio Dobrić“, tvornica mineralnih boja „Industrochem“, Trikotaža „Arena“, te tvornica obuće. Također, djelovala je i tvornica stakla koja je sagrađena 1954. godine.

Grad Pula u razdoblju od 1964. do 1971. godine ostvaruje preko polovice ukupnog dohotka Istre, a sam grad doživljava nagli turistički razvitak, te je prisutna vrlo dobro razvijena industrija. Gospodarsku djelatnost ovih tvornica prate sljedeće banke: Istarska banka Pula, Istarska kreditna banka Umag, Ljubljanska banka, te Zagrebačka banka i Istarska kreditna banka Umag. Zahvaljujući djelovanju velikog broja tvornica u tadašnjem vremenu Pula je bila jedan od industrijski najrazvijenijih većih gradova u Jugoslaviji, sve do kraja osamdesetih kada doživljava smanjenje svojeg gospodarskog razvitka.

Kada govorimo o djelatnosti turizma, Pula masovni turizam razvija u razdoblju od šezdesetih godina prošloga stoljeća pa sve do osamdesetih godina, s time da zaostaje za istarskim gradovima Umagom, Porečom i Rovinjom. Masovni turizam koji se tada u Puli razvija uključuje turističku infrastrukturu koja se uvijek sastoji od kampova, marina i hotela. Nakon sloma centralističko – etatističke strukture Aleksandra Rankovića 1965. počeo je proces brže demokratizacije i decentralizacije što se osjetilo kako u gospodarskom tako i u cjelokupnom društvenom životu Pule. Turizam postaje značajna gospodarska grana, grade se hoteli, otvaraju se i uređuju kampovi. Pula postaje najekonomičnija i najrazvijenija turistička destinacija.

Brodogradilište „Uljanik“ bilo je tada najveće hrvatsko i jugoslavensko brodogradilište. U doba kada Pula doživljava gospodarski razvitak industrija u gradu još uvijek je nositelj općeg pa i gospodarskog razvitka, ostvarujući više od 50% bruto društvenog proizvoda. Kada se analiziraju statistički podaci o broju zaposlenih radnika u industrijskim pogonima, može se primijetiti da je 1975. godine bilo zaposleno 28.000 radnika od čega je čak 50% bilo zaposleno u industriji. Govoreći o postotnom udjelu zaposlenosti Pula je bila u razini sa Karlovcem, Jesenicom, Kragujevcem, a ispred Zagreba i Zenice (Bertoša, 2005.).

Igor Duda u svojem radu *Sve je najsvremenije, Svakodnevica i potrošačka kultura*, prepričava i analizira kako se u Puli počela razvijati potrošačka kultura. Kako izlaže u svom radu, uvodnik Glasa Istre u prvom broju opisuje 1964. godinu kao onu u kojoj je bio prisutan daljnji porast zaposlenih ljudi, veća osobna potrošnja, te bolja kvaliteta usluživanja građana, dok se u nadolazećoj godini najavljuje daljnji razvoj gospodarstva, te daljnje povećanje standarda i poboljšanje uvjeta života zaposlenih ljudi. Opisani porast kvalitete života u Puli, kada je riječ o trgovini, nije ogledao samo u boljem usluživanju trgovačkih ulica nego i stvaranju posve novih navika potrošača. Zajedničko obilježje potrošačkih društava bilo je pomicanje granica između potrebe i luksuza, te onoga što je ranije bilo nedostižno. U razvoju potrošačke kulture, sve što je do tada bilo nedostižno sada postaje dostupno gotovo svima. Prva polovica šezdesetih godina prošloga stoljeća, vrijeme je kada velike poslijeratne nestašice više nisu bile dio svakodnevnih iskustava u Hrvatskoj. Bilo je to vrijeme kada je Jugoslavija postajala srednje razvijena zemlja, a hrvatsko je društvo sve izrazitije zahvaćala potrošačka groznica. Kupovanje namirnica u samoposluzi bila je navika s kojom su se kupci u Puli prvi put susreli u jesen 1962. godine. Ova navika se u zapadnoj Europi počela stvarati nakon Drugog svjetskog rata, ovakav način kupovanja kupcima je znatno povećala mogućnost neposrednog upoznavanja s proizvodom. (Duda 2004)

2.1.4. *Kultura*

Autor Miroslav Bertoša opisuje svoja sjećanja u kojima je doživio kako stanovništvo grada Pule proživljava neku vrste kolektivne „groznice“ zahvaljujući prikazivanju filma jedne od najpoznatijih filmskih glumica - Marilyn Monroe. Opisuje, kako su kina tada bila prepuna ljudi koji su čekali u redu ispred šaltera, ne bi li mogli kupiti kartu za film. Tada je svaki punoljetni i maloljetni građanin nastojao ući u kino dvoranu i dobiti mogućnost gledanja nečega što do tada nije bilo viđeno. Kako prepričava autor, to je u to vrijeme bio prvi susret sa autentičnom filmskom divom. Tadašnje stanovništvo htjelo je vidjeti i doživjeti nešto što će se u potpunosti razlikovati od deprimirajuće atmosfere i mračne monotonije života koju je grad doživio u ratnim godinama, te tijekom socijalističkog društvenog uređenja (Bertoša, 2007.). «Fenomenalna Marilyn Monroe banula je u Pulu u trenutku društvene političke, gospodarske, kulturne, svakako i mentalne tranzicije pedesetih godina» (Bertoša 2007: 250).

Katja Orlić u svojem diplomskom radu čija je tema *Pulska svakodnevica 1960 – tih godina* zaključuje kako je u Puli krajem četrdesetih i pedesetih godina prošlog stoljeća postojalo nekoliko amaterskih kazališnih udruga koje su u sklopu svog rada prepričavale viceve i anegdote, te podizale narodnu svijest pjevajući svečane himne. Navedene aktivnosti odvijale su se na improviziranim kazališnim daskama, te su ih provodili glumci amateri. Treba spomenuti da je u to vrijeme postojalo i kazalište, no nije bilo zaposlenog osoblja koje bi se brinulo o toj kulturnoj ustanovi. Katja Orlić u svojem istraživanju spominje i glumačke sekcije. Zaključuje kako su postojale u Puli tijekom pedesetih i šezdesetih godina dvadesetog stoljeća, te da su izvodile različite igrokaze i predstave. Zaključuje i to da su predstave i igrokazi koji su se tada izvodili bili najsnažnije sredstvo Narodnooslobodilačkog pokreta. Navodi i kako se javljala tendencija da se kultura treba širiti, odnosno provlačiti kroz narod.⁸ (Katja Orlić, Diplomski rad – *Pulska svakodnevica 1960.-ih godina*).

Za potrebe ovoga rada, važno je izdvojiti i informacije o radu Ivana Obrovca. Ivan Obrovac bio je akademski slikar, kipar, grafičar i likovni pedagog. Rodio se u Smoljancima 8.6.1937. godine, a preminuo je u Puli 31.5.2019. godine. Ovaj akademski slikar završio je srednju umjetničku školu u Zagrebu. Osim u kiparstvu, slikarstvu i grafici Obrovac je značajno doprinio i u pedagoškom radu, kojim se bavio u kontinuitetu sve do umirovljenja. Ovaj umjetnik bio je otac poznate hrvatske pjevačice Tamare Obrovac s kojom je ostvario mnogo glazbenih suradnji. Također, treba izdvojiti činjenicu da je Obrovac bio utemeljitelj i začetnik Škole primijenjenih umjetnosti i dizajna u Puli. Dobitnik je mnogobrojnih nagrada u inozemstvu i zemlji. Dobio je odlikovanje Red Danice hrvatske, za zasluge u prosvjeti.⁹

Također, za ovu temu važno je spomenuti i kina koja su u to vrijeme posjećivali Puležani. Orlić u svojem radu spominje kina koja su tijekom pedesetih i šezdesetih godina prošloga stoljeća otvorena u Puli. Kako piše u svojem radu, 1954. godine, u Puli su otvoreni Kino Beograd, Kino Partizan i Dom kulture. U radu Orlić piše i to da su se šezdesetih godina prošlog stoljeća otvorili još Kino Istra, te Kino Zagreb. Kako piše Orlić, kino Beograd bilo je najveće kino u Puli. Također, Orlić zaključuje kako su pulska

⁸ Kako bi se poboljšalo funkcioniranje glazbene djelatnosti u Puli je, 1957. godine osnovana Koncertna poslovnicu. Zadaci koncertne poslovnice bili su organizacija kulturno – umjetničkih izvedbi, kao i njihova kontrola. Poslovnica se financirala iz vlastitog fonda te je bila prisiljena na snalaženje prilikom traženja sredstava za daljnje funkcioniranje

http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/10456/1/katja%20orlic_%20pulska%20svakodnevica.pdf

(Pristupljeno: 07.08.2023.)

⁹ <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/4035/obrovac-ivan> (Pristupljeno: 07.08.2023.).

kina bila dobro posjećena (Katja Orlić, Diplomski rad - *Pulska svakodnevica 1960.-ih godina*).

Filmski festival, odnosno, natjecateljski festival hrvatskog dugometražnog igranog filma, jedna je od najvažnijih kulturnih manifestacija u Puli. Ova manifestacija u Puli se počela održavati 1954. godine. Festival je prvi puta održan kao Revija domaćeg filma, dok su ga kao natjecateljsku smotru jugoslavenskih kinematografija 1955. godine osnovali „Vjesnik u srijedu“ i grad Pula. Festival je osnovan pod naslovom „Filmski festival u Puli“, te je tako ostao naslovljen u razdoblju od 1991. do 1994. godine. U sklopu manifestacije koja se u razdoblju od 1956. do 1959. godine naziva Festival jugoslavenskog filma, prikazuju se svi filmski rodovi. Oni uključuju: dokumentarni, igrani i animirani film, te film kratkometražnog i dugometražnog trajanja. Festival jugoslavenskog igranog filma, u ljetnome terminu, prikazivao je dugometražne igrane filmove koji su bili proizvedeni u svim jugoslavenskim republičkim kinematografijama. Zbog porasta broja filmova 1961. godine uveden je odabir filmova. Festival je, s obzirom na mjesto i vrijeme održavanja (pulska Arena ljeti), bio glavni događaj cjelokupne filmske kulture i industrije u Jugoslaviji. „Filmski festival u Puli“ svoje najbolje razdoblje doživio je tijekom 1960-ih i 1970-ih godina kada je bio obilježen političkim kontekstom, idejom društvene važnosti kinematografije i međurepubličkom kompetitivnošću. Dinamici festivala doprinosila je činjenica da je festival funkcionirao kao savezni festival na kojem je sudjelovalo šest republičkih kinematografija i dvije pokrajinske. Festival se organizirao pod osobnim pokroviteljstvom predsjednika Josipa Broza Tita koji je i sam na festivalu bio prisutan čak jedanaest puta. Program festivala pratio je razvoj kinematografija u socijalističkoj Jugoslaviji i njenim republikama, npr. pojavu autorske kinematografije u drugoj polovici 1960-ih, te Praške filmske škole 1970-ih i 1980-ih. Na festivalu su se održavale i javne tribine, okrugli stolovi, godišnje skupštine filmskih udruženja i sl. Neposredno uoči festivala u Puli se od 1966. do 1990. godine odvijao i „Međuklupski autorski festival amaterskog filma“ (MAFAF), tzv. „Mala Pula“, vodeća revija amaterskoga filma u Jugoslaviji.

Nakon raspada Jugoslavije festival (kojemu je već 1980-ih pala posjećenost) 1991. godine je zbog rata otkazan, te je zapao u koncepcijsku i gledateljsku krizu i sveden na hrvatsku godišnju filmsku produkciju. Stoga 1994. godine nije održan (organizirane su „Filmske večeri u Areni“), 1995. godine je održan kao „Hrvatski filmski festival Pula“, a potom se od 1996. do 2000. godine održavao kao „Festival hrvatskoga filma Pula“, te od 2001. do 2004. godine kao „Pula Film Festival“. Suvremeni festival,

osmišljen kao godišnji natjecateljski pregled dugometražnih hrvatskih filmova, od 2003. vodi Javna ustanova Pula Film Festival, etabliravši ga ponovno kao nacionalni filmski festival s popratnim međunarodnim filmskim programom (Europolis – Meridijani, PoPULArni program), a 2010. godine uvode se programi kratkometražnoga filma („Kratka Pula“) i manjinskih koprodukcija; od 2005. do 2013. godine održavao se pod nazivom „Festival igranog filma u Puli“.

Kada govorimo o kulturnim manifestacijama u gradu Puli, također treba izdvojiti i operne sezone u pulskoj Areni. Riječ je o ljetnim glazbeno – scenskim predstavama koje su se organizirale između Prvog i Drugog svjetskog rata u pulskoj Areni. Ove predstave redovito su se održavale tridesetih godina prošloga stoljeća. Tada su se u Areni izvodile opere „Aida“ i „Moć sudbine“ Giuseppea Verdia, te mnoge druge. Također, tada su nastupali i solisti iz Italije, članovi zborova i orkestara iz talijanskih kazališta, uglavnom iz Julijske Venecije, te članovi zborova iz drugih opera i orkestara. Nakon Drugog svjetskog rata su tijekom ljetnih mjeseci gostovali operni ansambli s područja Jugoslavije. Prva sezona ovih predstava, održana je 1949. godine kada je nastupio ansambl zagrebačke opere (G. Verdi, *Aida*; V. Gotovac, *Ero s onoga svijeta* i druga glazbena djela.) Godine 1950. u Areni je gostovao operni ansambl Narodnoga pozorišta iz Beograda, koji je izvodio mnogobrojne opere. Ove glazbeno scenske predstave izvodile su se i tijekom šezdesetih, sedamdesetih i osamdesetih godina prošloga stoljeća. U Areni se devedestih godina organizira i Nacionalni operni festival.

2.2. Pula u samostalnoj Hrvatskoj (1991. do danas)

2.2.1. Povijest

Kada govorimo o razdoblju od početka Domovinskog rata do danas, svakako treba izdvojiti događaj u sklopu kojeg je utemeljena Ratna luka Pula. Naime, na temelju zapovijedi koju je uputio zapovjednik Hrvatske ratne mornarice, Admiral Letica, dana 21. listopada 1991. započela je funkcionirati Ratna luka Pula. Ante Budimir bio je prvi zapovjednik vojnog broda, te njegov kapetan. Iste godine Ratna luka Pula preusmjerava se u pomorsko zapovjedništvo za Sjeverni Jadran Pula. Ratna luka bila je preusmjerena zbog preustroja Hrvatske vojske i Hrvatske ratne mornarice.

S obzirom da grad Pula posjeduje bogatu političku povijest, stanovništvo se služi različitim jezicima sa Sredozemlja i Srednje Europe. Prisutno je i miješanje ljudi i jezika

iz antike i suvremenog doba. Arhitektura koju Pula posjeduje odražava ove povijesne slojeve. Stanovništvo Pule zna se služiti stranim jezicima pogotovo talijanskim, a često i njemačkim te engleskim jezikom. Kako bi povijest i kultura grada bili potpuni treba spomenuti i irskog pisca Jamesa Joycea koji je podučavao engleski jezik u razdoblju od 30.10.1904. do ožujka 1905. godine. Njegovi studenti bili su smješteni u Mornaričkom brodogradilištu. Tijekom svog boravka u Puli James Joyce organizirao je tiskanje svojega djela *The Holly Office* (1905.). Ovo djelo je satira o Williamu Budleru, Yeatsu i Georgeu Russellu. Također, tada je na Brijunskim otocima radio mikrobiolog, liječnik Robert Koch. U Puli su u ovo vrijeme postojala dva muzeja.

Muzeji su uključivali *Povijesni pomorski muzej Istre* i *Arheološki muzej* koji djeluju i danas. Ostali muzejski postavi nalaze se u Augustovom hramu, Nezakciju i Amfiteatru. Planira se otvaranje i dva nova muzeja. To su: *Muzej Tiskarstva*, te *Muzej Antona Motike*. Osim ovih muzeja otvoren je i *Muzej Moderne i suvremene umjetnosti Istre* koji je osnovan i registriran 12. svibnja 2008.¹⁰

Kada govorimo o knjižnicama u gradu svakako treba izdvojiti dvije knjižnice. Među njima su „Gradska knjižnica i čitaonica“ koja se sastoji od središnje knjižnice, ogranaka, te „Sveučilišna knjižnica“ u Puli koja djeluje u sastavu „Sveučilišta Jurja Dobrile“. U Puli se tradicionalno održava i manifestacija „Sajam knjige“. Grad Pula ima i zavičajnu knjižaru „Histrina Croatica Petit“ koja je otvorena od 29.03.2012. godine. Knjižara posjeduje i knjišku građu koja je vezana uz povijesnu i kulturnu baštinu ili književno stvaralaštvo istarskih i hrvatskih književnih autora, navedena građa knjižare može se pronaći na hrvatskom jeziku i stranim jezicima.

Grad Pula 1991. godine imao 62378 stanovnika. Kada govorimo o ukupnom stanovništvu, od tog postotka veći broj zauzimalo je hrvatsko stanovništvo, dok je ostatak zauzimalo talijansko stanovništvo (Bertoša, 2005.).

2.2.2. Društvo

U razdoblju koje obuhvaća devedesete godine prošloga stoljeća, stanovništvo Pule prestaje se okupljati na Korzu i na Giardinima, te se počinje okupljati na drugim mjestima koja uključuju Kaštel, Montezaro ili Lungomare. Pula tada doživljava

¹⁰ <http://www.msu-istre.hr/info/o-muzeju/> (Pristupljeno: 23.06.2023.)

izmještanje iz gradskog središta okupljanja prema „rubnijim“ prostorima grada te to nagovještava naglašenu suvremenu, ali nepotpunu pojavu u kojoj grad postaje prazan te društvena mreža „Facebook“ zamjenjuje prijašnje središte okupljanja Puležana – Korzo. Važno je izdvojiti činjenicu da se mnogi srednjoškolci i studenti, posebno vikendom okupljaju u „Titovom parku“. Jedan od sugovornika u Matoševićevom istraživanju, u knjizi *Doći u Pulu, dospjeti u tapiju* (2019.), zaključuje da mladi nemaju mjesta na kojima bi se mogli okupljati pa se okupljaju ispred „Müllera“ i „McDonald's-a“.

Kada se promatra sport u Puli, može se primijetiti da u Puli djeluju mnogobrojni sportski klubovi i organizacije. Među nogometnim klubovima koji funkcioniraju na području Pule su: „NK Istra 1961“, te „NK Pula ICI“, potom „NK Veli vrh“ i „NK Štinjan“. Djelovanjem boćarskih klubova „Olimpia“ i „Uljanik“, održava se tradicija boćanja u Puli, dok hrvачki klub „Istarski borac“ njeguje borilačke vještine. U Puli postoji i boksački klub „Pula“, kao i „Karate & kickboxing klub „Lav“ Pula“. Krajem godine se u Puli u Domu sportova „Mate Parlov“ tradicionalno održava poznati malonogometni turnir „Moja ulica, moja ekipa.“ S obzirom da je Pula pomorski grad, u gradu postoje mnogi klubovi koji su vezani za vodene sportove, među takvim klubovima su vaterpolo klub „Pula“, „UPAS Jadrograd“, te veslački klub „Istra.“ U Puli postoje i jedriličarski klubovi „Vega“ i „Uljanik“, te plivački klubovi „Arena“ i „Pula.“ Osim navedenih klubova i sportova koje oni promiču u Puli postoje i košarkaški klubovi. Oni uključuju košarkaški klub „Pula 1981“ i ŽKK „Pula“ i košarkaški klub „Stoja.“ Također, u Puli djeluju i odbojkaški klubovi „Veli Vrh“, „OTP banka“, te atletski klub „Istra“ kao i muški i ženski rukometni klub „Arena Istra“. Osim svih navedenih klubova u Puli djeluju i stolnoteniski klubovi „Arena“ i „Pula“, te udruga za promicanje amaterskih sportova „UPAS.“ Dom sportova je jedan od poznatih sportskih objekata u gradu, te su se u njemu održavala sportska natjecanja.

2.2.3. Ekonomija

Promatrajući ekonomiju u ovom razdoblju, potrebno je izdvojiti činjenicu da je u tadašnje vrijeme nekoliko industrijskih grana, one koje su bile glavne obuhvaćale su prerađivačku industriju i ostale nemetalne industrije. U Puli su postojala i veća poduzeća. Neka od poduzeća bila su „Tehnomont“ (brodogradnja), „Istra cement“ koja

se bavila proizvodnjom cementa, zatim „Brionka d.d.“ koja je pripadala prehrambenoj industriji, te tvrtka „Schott Boral d.d.“ za proizvodnju stakla. U Puli su bile smještene i tvrtke „Istragradnja d.d.“, koja je spadala pod građevinsku industriju, te tvrtke „Bina Istra“, „Cesta“, „Arena turist,“ i „Uniline.“

Gospodarstvo grada Pule se početkom devedestih godina prošloga stoljeća usmjerava na turizam te u toj gospodarskoj djelatnosti ostvaruje dobre rezultate. Kada govorimo o ovom razdoblju može se zaključiti kako je gospodarstvo Hrvatske u najvećoj mjeri usmjereno na turizam i djelatnosti vezane uz turizam. Funkcioniranjem te gospodarske djelatnosti Hrvatska ostvaruje najveći gospodarski rast. Također, u današnje vrijeme prisutni su i obrti. Osim turizma i obrta, danas u Puli u velikoj mjeri funkcioniraju gospodarske djelatnosti vezane za turizam. One uključuju ugostiteljstvo i hotelijerstvo. Turizam je, nakon proglašenja neovisnosti Hrvatske i tijekom trajanja Domovinskog rata, od 1991. do 1995. godine, doživio stagnaciju.

Svakako treba izdvojiti da je daljnji razvoj države, omogućio i razvoj slobodnog tržišta, kupnju i prodaju gotovo svih turističkih objekata i poduzeća u Istri. Godine 1998. u Njemačkoj je osnovana tvrtka „ID Riva tours“ čija se sjedišta nalaze u Poreču i Žminju. Ova je tvrtka postala prvi veći turoperator za Hrvatsku, posebno za Istru. Također, u ovom razdoblju povećava se zainteresiranost za ruralni i nautički turizam. Svakako treba izdvojiti činjenicu da se i 2001. godine tvrtka „Plava laguna“, koja se nalazi u Poreču, svrstava na 120. mjesto među 400 najvećih hrvatskih tvrtki po ostvarenom prihodu (Del Vecchio, 2015.).

Petra Lukež u svojem diplomskom radu, *Predodžba Pule u suvremenom romanu* (2019.), opisuje što su hoteli predstavljali devedesetih godina prošlog stoljeća za osobe koje su bile prisiljene zbog rata iseliti iz svojih domova. Također opisuje i kako su hoteli bili privremena mjesta boravka i stanovanja.

2.2.4. *Kultura*

U gradu Puli se u razdoblju samostalne Hrvatske kroz godine razvio bogat kulturni život. Otvorile su se ili nastavile sa radom brojne kulturne ustanove, institucije i programi. U sklopu gradske knjižnice postoji i središnja knjižnica Talijana u Hrvatskoj, odnosno u prijevodu na talijanski jezik „Servizio bibliotecario centrale per la Comunità.“

Grad Pula poznat je po svojoj bogatoj kulturnoj baštini koja uključuje antičke spomenike. Spomenici su sačuvani od svojeg nastanka pa sve do danas. Kada govorimo o antičkim spomenicima potrebno je izdvojiti Amfiteatar iz prvog stoljeća, popularno zvan Arena. Pulski Amfiteatar jedan je od najbolje sačuvanih spomenika iz doba Antike, te se i danas koristi za potrebe ljetnih filmskih festivala i drugih kulturnih manifestacija. Osim Amfiteatra u Puli postoje još dvije značajne i dobro očuvane antičke rimske građevine. Građevine koje su također građene u ovo doba te su sačuvane do danas jesu Slavoluk Sergijevaca i Augustov Hram. Hram Augusta i Rome sagrađen je na Forumu. Isto tako, među značajnim građevinama u Puli jesu Dvojna i Herkulova vrata. Dvojna Vrata, odnosno, „Porta Gemina“ predstavljaju jedna od nekoliko vratiju čiji ostaci danas postoje na području Pule nakon rušenja gradskih zidina. Dvojna vrata izgrađena su na mjestu starijih vrata. Dvojna vrata sastoje se od dva luka, stupova, te ravnog arhitrava i dekoriranog friza. U blizini Dvojnih vrata mogu se pronaći ostaci starih gradskih zidina. Herkulova vrata predstavljaju najstariji sačuvani spomenik rimske arhitekture u Puli. Na glavnom kamenu isklesana je glava Herkula. Herkul je bio zaštitnik antičkog grada Pole. Na glavnom kamenu vrata može se vidjeti i njegova toljaga. Zanimljivo je da oštećeni natpis u blizini toljage sadrži imena Lucija Kalpurnija Pizona i Gaja Kasija Longina kojima je rimski senat dao zadatak da osnuju tada rimsku koloniju Polu.¹¹ Kada govorimo o rimskim kazalištima svakako treba izdvojiti Malo i Veliko Rimsko kazalište. Malo Rimsko kazalište potječe iz drugog stoljeća te je nedavno obnovljeno. Danas su na južnom dijelu grada ostale ruševine Velikog rimskog kazališta. Osim ranije navedenih kulturnih znamenitosti u Puli od svojeg nastanka pa sve do danas postoje i kapelica „Sv. Marije Formose“, samostan i crkva „Svetog Franje“ i katedrala „Uzvišene djevice Marije“, te pravoslavna crkva „Svetog Nikole.“ Također, u Puli se nalaze i Kaštel, te niz tvrđava oko grada tj. pulske fortifikacije, te crkva i samostan „Svetog Antuna.“

Kada govorimo o kazalištu u Puli, važno je izdvojiti činjenicu da je najvažnija kazališna ustanova u Puli Istarsko narodno kazalište (INK) – Gradsko kazalište Pula. Osim gradskog kazališta, u Puli postoje i kazalište dr. Inat, Istarsko lutkarsko kazalište, kazalište Milk tj. Malo istarsko lutkarsko kazalište. Govoreći o kinima, u Puli danas djeluje Kino Valli koje je nakon što je preuređeno, otvoreno dan prije održavanja 55. Pulskog filmskog festivala u lipnju 2008. godine. Osim kina Valli, u Puli postoje i

¹¹ <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1911/herkulova-vrata> (Pristupljeno: 01.08.2023.)

sezonski otvoreno „ljetno kino“ na Kaštelu, „Kinoteka INK“, te Kino „Cinestar“ u sklopu trgovačkog centra na Stoji.

Kada se promatraju kulturno – umjetnička društva koja djeluju u ovom razdoblju, važno je nabrojiti nekoliko njih. Kulturno – umjetnička društva koja djeluju u Puli su: „OKUD Istra“, „KUD Matko Brajša Rašan“, „KUD Uljanik“, te „Kulturno - umjetničko društvo „Lino Mariani.“ Navedena kulturno – umjetnička društva promiču tradicionalne istarske običaje i predstavljaju suvremena glazbena djela. U Puli djeluje i samostalna udruga u sklopu koje funkcioniraju puhački orkestar, zbor Zaro, te pulske mažoretkinje.

Kada govorimo o neovisnoj kulturnoj proizvodnji i organiziranju civilnog društva, svakako treba istaknuti da se oni odvijaju prvenstveno u društvenom centru „Karlo Rojc. Karlo Rojc, nekadašnja je vojarna u kojoj danas djeluje preko sto registriranih udruga, inicijativa i organizacija. U Rojcu djeluju mnogobrojni sastavi, te kreativni pojedinci. Kada se analizira glazbena scena u Puli, može se primijetiti da na pulskoj glazbenoj sceni postoje mnogobrojni glazbeni sastavi. Neki od njih su „Nola“, „KUD Idiote“, „Atomsko sklonište“, te „Popeye.“ Pulsko – vodnjanski glazbeni sastav „Popeye“ nastao je 2000. godine. Ovaj glazbeni sastav na jednom albumu ostvaruje suradnju s pjevačicom Tamarom Obrovac u pjesmi *Delaj, delaj*.¹² Isto tako, treba izdvojiti rad pjevačice Tamare Obrovac. Ova autorica jedna je od najznačajnijih i najsvestranijih osoba na hrvatskoj glazbenoj sceni. Zbog utjecaja dijalekta i istarske narodne glazbe koju koristi u stvaranju svog glazbenog izraza, u posljednjih nekoliko godina stekla je veliku popularnost. Osim kontinuiranog angažmana na koncertima, Tamara Obrovac sklada glazbu za film i kazalište, te je za to višestruko nagrađivana.¹³ Osim svega navedenog, svakako treba izdvojiti rad i stvaralaštvo glazbenika Francija Blaškovića, jedinog stalnog člana (basist i vokal) grupe *Gori Ussi Winnetou*. Grupa je nastala u sklopu projekta *Beesida eli sida*, u proljeće 1986. godine. Najvidljivije značajke ovog glazbenog sastava bile su pjevanje o istarskim socijalnim i povijesnim temama, kao i neformalnost, te opuštenost izraza. Glazbeni sastav *Gori Ussi Winnetou*, je u osamdesetim godinama dvadesetog stoljeća postao gotovo sinonim za *rock and roll na istarski način*, iako su u to vrijeme već bili priznati neki bandovi u Istri. U tekstovima svojih pjesama obrađivali su određena mjesta, kvartove i vremena s izraženim

¹² <http://www.groupie.hr/popeye-feat-tamara-obrovac-delaj-delaj/sadrzaj/4311> (Pristupljeno: 07.08.2023.)

¹³ <https://www.tamaraobrovac.com/hr/> (Pristupljeno: 07.08.2023.)

interesom za jezike (čakavica, istromletački uz dodatak engleskih, njemačkih i drugih izraza). Osim Francija u bandu je na prvih desetak albuma ovog sastava potpisana i supruga, te koautorica Arinka Šegando. Glazbeni sastav surađivao je s mnogobrojnim pjesnicima među kojima su Milan Rakovac, Danijel Načinović, Drago Orlić i mnogi drugi.¹⁴ Također, kada govorimo o glazbi u Puli, treba spomenuti da je pulska glazbena scena poznata po underground kulturi¹⁵, te posjeduje razne glazbene stilove.

Osim navedenih glazbenih sastava koji održavaju svoje koncerte, u Puli se održavaju i poznati glazbeni festivali i glazbene edukativne manifestacije. Glazbeni festivali uključuju festival „Monteparadiso“ i međunarodni glazbeni festival „Viva la Pola“. U svojoj knjizi Matošević opisuje organizaciju glazbenih događanja u Puli tijekom devedesetih godina prošloga stoljeća. Opisano je kako se organizacija takvih događanja odvijala tako da je bila prilagođena izvanrednom stanju koje je bilo uzrokovano Domovinskim ratom. Iz tog razloga, tijekom tih godina mnogi su govorili da tijekom održavanja npr., „Art & Music festivala“, u Pulu na taj festival dolaze [p]o komad izgubljene normalnosti iz cijele zemlje, jer dok je trajao rat Istra je predstavljala oazu mira, nenasilja i kulture. Kultura grada Pule opisana je iz perspektive jednog sugovornika i sastoji se od tri važne kulturološke značajke. Jedna od kulturoloških značajki koju spominje sugovornik je interkulturalizam, odnosno dvojezičnost budući da u Puli žive Hrvati i deset nacionalnih manjina. Sugovornik spominje i kulturno nasljeđe, te pri tome ističe „Rimski amfiteatar“ – „Arenu“, koja predstavlja simbol dva tisućljeća povijesti i kulturne tradicije. Sugovornik Pulu opisuje kao grad u kojem žive energični, mladi građani. Također, izdvaja činjenicu da je Pula vrlo dobro poznata po „punk“ i „underground“ kulturi kao i dugoj tradiciji otpora i aktivizma, te po alternativnoj muzici. Osim ovih karakteristika, kultura Pule, prema sugovorniku, posjeduje malu, ali kohezivnu umjetničku scenu. Sugovornik zaključuje, da kulturu ovog grada karakterizira cjelovita preobrazba interkulturalnosti, nasljeđa i umjetnosti u nove karakteristike koje grad čine nekonvencionalnim i uzbudljivim. „Art & Music“ festival bio je festival, zamišljen kao gitarijada mladih i perspektivnih glazbenih grupa i izvođača

¹⁴ <https://hrcak.srce.hr/102931> (Pristupljeno: 14.08.2023.)

¹⁵ Dolazi od engleske riječi podzemni/avangardni, ova riječ opisuje kulturu koja obilježava umjetničku djelatnost izvan tradicionalnih ili institucionalnih okvira. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63186> (Pristupljeno:30.6.2023.) Kultura koja nije podržana niti financirana od strane Ministarstva kulture i drugih službenih tijela Vlade te lokalne i regionalne samouprave. <https://www.srednja.hr/oznaka/underground-zagreb/> (Pristupljeno: 22.08.2023.)

uz koje su nastupala i poznatija imena. Ovaj festival, održavao se od početka devedesetih godina prošloga stoljeća pa sve do 2013. godine, te je u tadašnjem ratnom okruženju oživio alternativnu scenu. Festival „Art & Music“ tradicionalno se održavao petnaest godina, te je predstavljao jedinstven događaj (Matošević, 2019.).

Među klubovima koji postoje u gradu Puli, najpoznatiji je klub Uljanik. Također, treba izdvojiti i glazbeno – edukativnu manifestaciju „Anti – fa fest.“

3. Povijesni pregled razvoja književnosti u Puli (Druga polovica 20. st. do danas)

3.1. Pula u književnim djelima (Podjela prema vremenu njihova objavljivanja)

Grad Pula doslovno ili posredno često je tematiziran u različitim autorskim rukopisima. Svakako treba izdvojiti neka od književnih djela prema vremenu njihova objavljivanja. Ta djela su: *Puna je Pula* autora Mate Balote (Zagreb 1954.); roman *Riva i družica* autora Milana Rakovca (Zagreb 1983.); roman Ivana Katušića *Admiralski stijeg* (Zagreb 1987.). Također, treba izdvojiti i roman *Via Pula* autora Dragana Velikića (Beograd 1988.), te *Odsjaj zlatnoga runa*, opsežan lirski esej autora Danijela Načinovića (Pula - Zagreb 1988.) Pula je obrađena i u esejističkoj knjizi *Koliki su te voljeli moja Pulo* Tatjane Arambašin (Zagreb – Pula 1996.), te u romanu *Duh u kamenu* autora Stjepana Vukušića (Zagreb - Pula 1997.) Važno je izdvojiti i roman *Zvijezde nad Gočanom* (Pula 2003.), te roman *Admiral* u kojem se Pula spominje u značajnijoj mjeri, također roman Ivana Katušića. Isto tako, treba spomenuti i knjigu *Pula sa starih razglednica*, odnosno, *Desk* (Pula 2005.). Potonje djelo sadrži ranije spomenuti esej *Odsjaj zlatnoga runa*.¹⁶

3.2. pisci u suvremenoj književnosti grada Pule (Podjela po generacijama)

Govoreći o piscima koji u svojim književnim djelima pišu o gradu Puli važno ih je podijeliti prema generacijama počevši od onih mlađih prema onima starije generacije. Među književnicima koji su potvrđeni i koji su na putu da budu priznati, treba izdvojiti nekoliko autora. Neki od njih su: Natalija Grgorinić, Ognjen Rađen, Tatjana Gromača, te Igor Grbić, kao i Vlatko Ivandić, Tijana Vukić Stjelja i drugi. pisci srednje generacije koje treba izdvojiti jesu Goran Filipi, Antun Milovan, te Danijel Načinović i Nada Grubišić. Osim navedenih književnika, za književnost Pule značajniji su i pisci koji pripadaju starijoj generaciji, te su ujedno i književnokritički priznati kao sudionici srednjeg toka suvremene domaće književnosti. Među njima su Milan Rakovac, Tatjana Arambašin, Ante Dabo, te Stjepan Vukušić, Miroslav Sinčić i Rudolf Ujčić.¹⁷

¹⁶ <https://www.matica.hr/vijenac/400/grad-u-djelima-svojih-pisaca-3189/> (Pristupljeno: 15.12.2022.)

¹⁷ <https://www.matica.hr/vijenac/400/grad-u-djelima-svojih-pisaca-3189/> (Pristupljeno: 15.12.2022.)

3.3. Istarski književni časopisi na hrvatskom jeziku, časopis «La Battana», Publikacija i Natječaj za književnost i kulturu «Istria Nobilissima»

Istarski književni časopisi su izlazili ili izlaze od početka 1950-tih do danas. Spomenuti časopisi jesu: «Istarski mozaik», «Istarski borac» ili «Ibor», kao i časopisi «Istra» i «Nova Istra». Ovi časopisi izlazili su i još uvijek izlaze u Puli, te su pisani na hrvatskome jeziku.

«Istarski mozaik» je časopis za književnost, kulturu i društvena pitanja Istre koji je izlazio u razdoblju od 1963. do 1974. g. Časopis je pokrenut na inicijativu Kulturno – prosvjetne zajednice i Društva za književnost i umjetnost Istre u Puli, iako je ideja o njegovom pokretanju postojala od 1951. godine. Časopis je dobio naziv po programu u kojem bi se Istra prikazala mozaično, odnosno, tako da posjeduje sve svoje duhovne i materijalne vrijednosti. Časopis «Istarski mozaik» izdavalo je Društvo za književnost i umjetnost Istre do 1964. g. dok je u razdoblju od 1965. do 1971. g. časopis izdavao Ogranak Matice hrvatske u Puli. Časopis je od 1972. g. izdavao NIP „Glas Istre“ u Puli. «Istarski mozaik» je izašao u pedeset osam brojeva, te se sastojao od četiri tisuće sedamsto devedeset i osam stranica. Količina brojeva časopisa tijekom godine nije bila jednaka, odnosno, „Istarski mozaik“ izlazio je nekada u četiri sveska, a nekada u šest svezaka godišnje. Jedino je 1974. godine izašao jedan broj časopisa. Časopis nije izlazio redovito. Prilikom izlaženja mijenjali su se tehnička i grafička oprema kao i visina naklade. Časopis «Istarski mozaik» uređivali su: Miroslav Bertoša, Miroslav Sinčić i Marijan Grakalić. Među odgovornima za djelovanje časopisa bio je iskusan publicist Tone Peruško čije su mišljenje svi uvažavali. Neki od članova uredništva bili su: Tatjana Arambašin, Jerko Percan, Bojana Barjaktarević, Vladimir Božac, Ljubica Ivezić, Milko Bizjak, Ivo Borovečki, Miroslav Bertoša, Herman Buršić, Antun Crnobori, Vlado Jurcan i mnogi drugi. Priloge su objavljivali mnogobrojni značajni književnici, povjesničari, te kulturno-povijesni djelatnici i javni djelatnici kao i likovni umjetnici. Isto tako, tiskale su se i studije i rasprave iz politike, regionalnog gospodarstva, odgoja i obrazovanja, te etnologije i etnografije, kao i rudarstva i prometa. Tiskale su se i rasprave i studije iz mnogih drugih grana i područja djelovanja. U «Istarskom mozaiku» su se objavljivali i mnogi osvrti, te dokumenti, ankete i razgovori kao i druge informacije. U ovom časopisu su se, osim hrvatske književnosti u manjoj mjeri objavljivale slovenska, srpska, makedonska, te njemačka i talijanska književnost. Osim ovih vrsta književnosti, u časopisu su se objavljivale talijanska književnost u Istri, te bugarska,

albanska i češka književnost. Iako su se u prilogama časopisa objavljivale sve ranije navedene vrste književnosti, važno je istaknuti da je glavno opredjeljenje časopisa bilo objavljivanje priloga o Istri koje su pisali autori iz Istre tj. Hrvatske. Možemo reći da je ovaj časopis važan iz razloga što je potaknuo objavljivanje i stvaranje istarske čakavske dijalektalne književnosti.

Zaživio je na prostoru na kojem prije njega i osim njega nije bilo srodnoga časopisa, tj. bez tradicije, konkurencije i znatne potpore. Iz anonimnosti je izvukao kulturu toga dijela Hrvatske i kontinuirano pratio stanje u kulturi Istre, održavši razinu kvalitete tadašnjih istovrsnih hrvatskih časopisa. (Istarska enciklopedija 2005: 330)

Časopis «Istarski mozaik» nastavio je izlaziti pod novim nazivom «Istra» od trećeg broja 1974. godine.¹⁸ Važan je i časopis «Istarski borac» ili «Ibor». To je časopis mladih Istre za kulturu, književnost i društvena pitanja. «Istarski borac» je izlazio u Puli od 1953. do 1979. godine, s time da je sa prekidima izlazio od 1965. do 1968. i 1975. godine. Časopis je imao veliku ulogu u razvoju hrvatskog jezika nakon rata, najprije u opismenjavanju mladih ljudi. Ovaj časopis više puta je mijenjao izdavače i nazive. Časopis je pod nazivom «Istarski borac» izlazio u razdoblju od 1953 do 1961. godine, kada je izdavač bio literarna sekcija Branko Semelić. U razdoblju od 1954. do 1961. godine izdavač časopisa je bio literarni klub „Istarski borac“. «Istarski borac» je u određenom razdoblju dobio formu novina čiji je naslov bio „Glas mladih“, te je u određenom razdoblju izlazio kao list narodne omladine Istre. Časopis je izlazio i kao list za kulturu i društvena pitanja omladine Istre. Izdavači ovog časopisa bili su Literarni klub Istarski borac, Kotarski komitet Saveza omladine Pula, te Kotarski komitet narodne omladine. Prije nego što je počeo izlaziti pod naslovom «Ibor», kao glas mladih Istre, te kao časopis mladih za književnost, kulturu i društvena pitanja, ovaj časopis izlazio je pod mnogobrojnim nazivima. Izlazio je u razdoblju od dvadeset šest godina, jer je zadnji koji se sastojao od sedamdeset četiri sveska izašao u kolovozu 1979. godine. Kada govorimo o ovome časopisu važno je napomenuti da su se mijenjali urednici, formati, uredništva, sadržaj i redovitost izlaženja, te politika rada. Iako je časopis bio naizgled mladenački, njegov sadržaj uvijek je bio određivan u skladu sa sistemom u kojem je nastajao. Glavni urednici časopisa bili su: Mario Kalčić,

¹⁸ <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1247/istarski-mozaik> (Pristupljeno: 15.12.2023.)

Miroslav Bertoša, Darko Krušić, Zdenka Višković-Vukić i mnogi drugi. U časopisu «Istarski borac» formirali su se mnogi poznati kritičari, novinari i pjesnici. Kada govorimo o objavljivanju umjetničkih radova u časopisu, svakako treba izdvojiti da su poeziju, prozu i izvješća o svome radu objavljivali učenici osnovnih škola, te zaposleni mladi ljudi, studenti i vojnici. U časopisu su do 1961. godine prevladavale proza i poezija mladih s osvrtima, šalama i crticama, a od 1962. do 1964. godine list je postao informativan, s dosta politike, s time da je u njemu bilo manje poezije i proze. U razdoblju od 1969. do 1974. godine u novoj seriji «Istarskog borca» objavljuju se prikazi, osvrti i kritike. Ovaj je časopis u određenom razdoblju težio pretvaranju u ozbiljniji književni časopis, budući da je tražio slobodniji način pisanja s vrlo ozbiljnim pristupima kulturi uvođenjem strane književnosti u sadržaj. Preoblikovanju u takav časopis približavao se održavanjem istarske dijalektalne riječi. Ovu činjenicu prikazuje sljedeći citat:

U razdoblju 1976-79 „Ibor“ je imao tendenciju prerastanja u ozbiljniji knjiž. i kult. časopis, tražeći slobodniji duh izražavanja s vrlo ozbiljnim pristupima kulturi i, uvodeći strane književnosti u svoj sadržaj te njegujući istar. dijalektalnu riječ. (Istarska enciklopedija 2005, 327)

Razlog ukidanja časopisa «Istarski borac» bila je nemogućnost političke kontrole. Časopis «Istra» predstavlja časopis za kulturu, društvena pitanja i književnost. Ovaj časopis je nastavak časopisa «Istarski mozaik» koji je imao istog izdavača, odnosno izdavač časopisa bio je „Glas Istre“ iz Pule. Ovaj je časopis izlazio do 1993. godine zbog kadrovskih i financijskih problema. Objavljeno je sto dvadeset šest brojeva što podrazumijeva deset tisuća osamsto šezdeset stranica. Kako je «Istarski mozaik» prekinuo tradiciju samo zavičajnoga časopisa, važno je izdvojiti činjenicu da je časopis «Istra» proširio tematiku, te se nije bavio samo područjem Istre, već širim područjem. Osim navedenog, časopis je i približio način pisanja današnjem vremenu. Može se reći da se uvodeći kvantitativne i kvalitativne promjene, časopis formirao u skladu sa današnjim vremenom. «Istra» je sadržavala mnoga područja djelovanja. Neka od njih bila su kultura, književnost, novinarstvo, etnologija, etnografija, sociologija, demografija i mnoga druga područja. Najveći dio sadržaja u časopisu zauzimale su hrvatska književnost i hrvatska dijalektalna književnost, dok je ostatak sadržaja bio nadopunjen s prijevodima izvornih djela i književnom kritikom iz velikog broja stranih

književnosti.¹⁹ Osim navedenih znanosti velik dio sadržaja zauzimale su i povijest i arheologija. Sadržaj časopisa nadopunjavali su i prilozi velikog broja autora svih generacija iz Istre i cijele Hrvatske, kao i tadašnje Jugoslavije i svijeta. Tijekom izlaženja časopisa su se mijenjali izdavači. Neki od njih bili su: Glas Istre, Istarska naklada, Publikacije, te Naučna biblioteka u Puli i dr. Glavni urednici časopisa «Istre» su bili: Armando Debeljuh, Aldo Kliman i Mario Kalčić. Promjenom urednika mijenjali su se sadržaj časopisa, tehničko i likovno uređenje, te njegov obujam. Neki od članova uredništva su bili: M. Bertoša, M. Kalčić, M. Sinčić i mnogi drugi. Članovi uredništva u novijem vremenu bili su: Suzana Lovrečić, Anton Kliman i ostali. Visoku vrijednosnu razinu i prepoznatljivost časopis je postigao dizajnom, međusobnom suradnjom značajnih autora i tehničkim uređenjem. Osim ranije opisanih časopisa, važno je spomenuti i časopis «Nova Istra». To je časopis za kulturološke i društvene teme, te književnost. Ovaj časopis izlazi tromjesečno još od 1996. godine. Pokretanjem «Nove Istre» u Istri se nadoknadilo vrijeme u kojem časopisi za književnost i kulturu na hrvatskom jeziku nisu izlazili. Neki od izdavača časopisa bili su: Istarski ogranak Društva hrvatskih književnika, Koordinacija ogranaka, te Sveučilišna knjižnica u Puli. Istarski ogranak Društva hrvatskih književnika samostalni je izdavač «Nove Istre» od 1999. godine. Glavni urednik časopisa je bio Boris Domagoj Biletić. Osim ranije navedenog, za ovaj dio rada važno je nabrojati i članove uredništva, neki od njih bili su M. Rakovac, B. Biletić i D. Načinović. Treba reći kako ovaj časopis nije nastavak ranije obrađenog časopisa «Istra». U časopisu se nije pisalo samo o temama iz Istre, već se u njemu pisalo i o općim temama i autorima iz cijele Hrvatske i inozemstva. Časopis okuplja i autore iz Istre, kao i mlade autore. Treba naglasiti i činjenicu da časopis približava isprepletanje, dijalog i održavanje triju kultura u Istri:

U njemu se odražava prepletanje, njegovanje i dijalog triju kultura u Istri (hrvatske, talijanske i slovenske). (Bertoša et al, 2005: 537)

U časopisu su bili objavljeni prilozi velikog broja autora i likovni prilozi mnogobrojnih cijenjenih autora iz velikog broja kulturnih i umjetničkih djelatnosti. Časopis «Nova Istra» nagrađen je i prvi je koji je uveden na internet, te je jedini u projektu Eurozinea:

¹⁹ Časopis je bio uređivan po tematskim cjelinama koje su uključivale Svjedočanstva, Kritičke aspekte, Književne aktualnosti, Scenski dosje, Otvorenu radionicu, Tumačenja, Živu paletu, Horizonte kao i tematske cjeline Povodi i Pod povećalom (Bertoša, 2005.).

Nova Istra prvi je hrv. časopis uveden na internet i jedini u projektu Eurozinea, eur. kulturno – književnih časopisa na webu. [...] Godine 1998. odlikovan je Srebrnom poveljom Matice hrvatske. (Bertoša et al, 2005: 537)

Osim hrvatskih časopisa treba spomenuti i časopis koji je pisan na talijanskom jeziku, te je vezan uz talijansku kulturu.²⁰ «La Battana» je tromjesečnik za kulturu koji je 1964. g. pokrenula talijanska nacionalna zajednica u Rijeci. Časopis je pokrenut slijedom inicijative s literarno-umjetničkog skupa pripadnika navedene zajednice. Ovaj časopis predstavlja jedan od najvažnijih rezultata buđenja talijanske zajednice početkom šezdesetih u Hrvatskoj. Prvi članovi uredništva ovog časopisa bili su glavni urednik Eros Sequi, zatim Sergio Turconi i Lucifero Martini. Spomenuti članovi uredništva utvrdili su program prema kojemu je svrha «La Battane» nadvladati «opasnost od manjinske emarginacije i provincijalizacije»²¹, te nadvladavanje «marginalnog položaja na granici dviju kultura»²². Isto tako svakako treba napomenuti da je 1964. – 1989. urednik časopisa bio Eros Sequi, te su izašla devedest i dva broja. Časopis je sadržavao od 100 do 150 stranica, a izdavač je bio Edit. U časopisu «La Battana» su se osim kritičkih pogleda autora koji su bili pripadnici talijanske nacionalne

²⁰ „L'Arena di Pola“ i „Il Nostro Giornale“. „L' Arena di Pola“ bio je naziv dnevnih novina na talijanskom jeziku koje su bile glavno promidžbeno sredstvo talijanskog Odbora nacionalnog oslobođenja, koji se zalagao za ostanak Pule u sastavu Italije. Izlazio je tijekom trajanja Savezničke vojne uprave, te nakon iseljavanja stanovništva iz Pule u Italiju. Tiskan je na jednom listu sa vijestima iz Julijske Venecije i svijeta na naslovnici i lokalnim vijestima na drugoj. Isprva je uređivan umjereno bez širenja nesnošljivosti prema Hrvatima i komunistima, sa ciljem razlučivanja talijanskog fašizma i građanske demokracije. Zaoštavanjem političke situacije u gradu i uređivačka politika postala je sve više protuhrvatska, protukomunistička i protusaveznička. Od rujna 1947. godine, „L'Arena di Pola“ postaje glasilo različitih organizacija talijanskih esula²⁰, mijenja se u tjednik, dvotjednik i od ožujka 2003. godine izlazio je u Trstu. „Il Nostro Giornale“ bile su novine na talijanskom jeziku namijenjene organizacijama Narodno oslobodilačkog pokreta Istre, te talijanskim antifašistima Rijeke i Istre. Novine su predstavljale glavno propagandno sredstvo na talijanskom jeziku u kojem su se nalazili osvrti na vojne i političke prilike, kao i uvodnici. Putem novina „Il Nostro Giornale“ su se prikazivali ciljevi NOP-a Istre, Hrvatske i Jugoslavije, objašnjavali odnosi Saveznika prema partizanskom pokretu, te se poticala suradnja između talijanskog i hrvatskog naroda Istre. Isto tako, putem ovih novina donosile su se vijesti o djelovanju organizacija pokreta. Vijesti s bojišta su bile jedina stalna rubrika u novinama. Novine su izlazile redovito i to svakih petnaest dana i imale su najmanje četiri, a najviše deset stranica. Postale su dnevnik na talijanskom jeziku nakon Drugog svj. rata, te su to bile do potvrde Ugovora o miru. Također, putem dnevnika se oglašavao Gradski odbor talijansko – hrvatske unije, koji je skupljao, održavao i koordinirao, te mobilizirao stanovništvo Pule i Istre u borbi za nacionalno i socijalno ujedinjenje Istre s domovinom Hrvatskom. Dnevnik „Il Nostro Giornale“ bio je jedini čije je izlaženje bilo zakonski dozvoljeno i koji je bez obzira na zabranu saveznika izlazio redovito. Ovaj dnevnik predstavljao je pulsni antifašistički pokret. (Bertoša 2005)

²¹ <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/182/battana-la> (Pristupljeno: 20.08.2022.)

²² <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/182/battana-la> (Pristupljeno: 20.08.2022.)

zajednice objavljivali i proza te poezija. Objavljivanje kritičkih oglada autora, pripadnika talijanske nacionalne zajednice, omogućilo je da se čitatelji časopisa iz Jugoslavije i Italije detaljnije upoznaju sa njihovim izvornim književnim stvaralaštvima. Također, časopis je od svojeg nastanka omogućavao suradnju između uglednijih talijanskih i jugoslavenskih pisaca. Neki od njih su nobelovci Ivo Andrić, Salvatore Quasimodo, Alberto Moravija i mnogi drugi.²³

Osim ovoga časopisa, za potrebe ovoga rada, važno je izdvojiti i publikaciju «Istra Nobilissima». Ovu publikaciju tj. izdanja objavljena u razdoblju od 1968. – 2015. godine, obradio je Igor Dobrača. U rujnu 1968. godine objavljena je prva antologija u kojoj se nalaze nagrađena djela s natječaja za umjetnost i kulturu Talijanske unije i Narodnog sveučilišta pod nazivom «Istria Nobilissima». U antologiji su abecednim redom prikazani svi pobjednici i nagrađeni u raznim kategorijama natječaja. Dobrača je za uvedeno uložio veliki trud jer je obrađeno jako puno bibliografskih jedinica. To je prvo sistematiziranje podataka za ovu publikaciju. Isto tako, osim ove publikacije, Dobrača je izradio i bibliografiju časopisa «La Battana». Važno je izdvojiti i činjenicu da je ova antologija iznimno važna za očuvanje umjetnosti i kulture u sastavu talijanske nacionalne zajednice. Antologija prati natječaj «Istria Nobilissima».²⁴ U ovom djelu rada važno je predstaviti i natječaj za umjetnost i kulturu pod nazivom «Istria Nobilissima». Ovaj natječaj pokrenulo je Društvo književnika, pjesnika i umjetnika Talijanske Unije koje osnovano 1964. godine. Ovo društvo osnovano je zbog ostvarivanja i oživljavanja pjesničkih talenata Talijanske nacionalne zajednice u Rijeci i Istri, koji do tada nisu imali sredstvo za iskazivanje vlastite kulture. Natječaj je predviđao kategoriju za kratki roman ili dužu pripovijest, kategoriju za esej, te za likovno ili kiparsko djelo i dodekafunijsku skladbu.²⁵

3.4. Društvo hrvatskih književnika u Puli – Istarski ogranak

Istarski ogranak Društva hrvatskih književnika dio je udruge Društva hrvatskih književnika. Udruga okuplja članove Društva hrvatskih književnika na području Istarske županije kao i one koji su s njom povezani književno političkim radom, rođenjem ili

²³ <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/182/battana-la> (Pristupljeno: 20.08.2022.)

²⁴ <https://glasistrenovine.hr/arhiva-portala/pregled-vijesti/raspisan-natjecaj-istria-nobilissima-521412> (Pristupljeno: 6.8.2023.)

²⁵ <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1278> (Pristupljeno: 6.8.2023.)

tematikom. Udruga je osnovana 2.7.1990. godine u Puli. Ogranak se bavi različitim oblicima procjenjivanja i ostvarivanja književne baštine u Istri, kao i afirmacijom suvremenog književno publicističkog stvaranja. Rad društva usredotočen je na književne komunikacije u regiji i unutar Hrvatske i svijeta. Glavne djelatnosti Istarskog ogranka društva su: organizacija književnih priredbi, pružanje pomoći pri objavljivanju literarnih radova članova, predstavljanje knjiga, te nakladništvo. Posebna se pozornost pridaje dijalektalnom stvaralaštvu, te vrednovanju različitih lingvostilističkih karakteristika sjevernojadranskoga područja. U sklopu ogranka izlazi časopis «Nova Istra» koji nastavlja tradiciju književne periodike časopisa za kulturu, književnost i društvena pitanja koji su obilježili tu vrstu djela u Istri od 1950-ih godina. Dio izdanja Istarskog ogranka društva su knjige: *I ča i što i kaj*, panorama novije hrvatsko istarske lirike, priče iz Istre, hrvatski pripovjedači 20. stoljeća u izboru Danijela Načinovića, te dvojezično hrvatsko – talijansko izdanje pedeset pjesama, Antona Branka Šimića čiji je naslov *Čuđenje u svijetu*. Ova zbirka u izvorniku je i u prijevodu Daniela Načinovića. Također, u sklopu Istarskog ogranka Društva hrvatskih književnika objavljene su bibliografije časopisa «Istarski mozaik» i «Istra», te «Glasi književne Istre», odnosno studije kritike i ogledi o suvremenoj hrvatskoj književnosti u Istri. U sunakladništvu s Pučkim otvorenim učilištem grada Rovinja, Istarski ogranak društva objavljuje Šoljanov zbornik koji sadrži radove različitih autora i sudionika manifestacije „Šoljanovi dani“ u Rovinju. Osim svega navedenog, važno je izdvojiti i činjenicu da je IO DHK suorganizator književno – kulturoloških manifestacija „Susreti na dragom kamenu u Raklju“, koje su posvećene životu Mije Mirkovića kao i Badasa. Na manifestacijama su pokrenuti dani esejistike u Puli, te se tamo potiče i predstavlja pisanje tekstova u prozi. Predstavnici Istarskog ogranka Društva su Boris Biletić, Tomislav Milohanić, Miroslav Sinčić te Daniel Načinović. Navedene osobe predsjednici su Društva od njegovog osnutka.

3.5. Sajam knjige u Istri

Sajam knjiga u Istri predstavlja jednu od najznačajnijih kulturnih manifestacija u gradu Puli. To je sajamsko književna priredba hrvatskih i inozemnih pisaca i prevoditelja kao i prodajna izložba hrvatskih i inozemnih nakladnika. U ovom dijelu rada treba spomenuti da je idejni začetnik manifestacije bio Boško Obradović, te da je utemeljitelj manifestacije pulska knjižara „Castropola d.o.o.“ Voditeljica sajma je Magdalena

Vodopija koja vodi ovu manifestaciju od samih početaka. Sajam knjige održava se sve godine početkom prosinca i traje desetak dana. Manifestacija se održava u Domu hrvatskih branitelja od 2001. godine. Na prvom sajmu je izlagalo mnogo hrvatskih nakladnika, točnije njih pedeset i šest, a već sljedeće godine sajam je postao međunarodni. Manifestacija se od 2001. godine zove „Sa(n)jam knjige u Istri.“ Neke od aktivnosti i programa koji se održavaju u sklopu sajma su: književne večeri, glazbene priredbe i izložbe kao i predstavljanje knjiga i izdanja, te dodjela književne nagrade „Kiklop“.²⁶ Ova nagrada se dodjeljuje u više kategorija, neke od njih jesu: prozno djelo, debitantska knjiga, knjiga eseja, publicistička knjiga, dječja knjiga, te mnoge druge kategorije. Biračko tijelo sastavljeno je od članova hrvatskih književničkih, stručnih i znanstvenih udruga i ustanova, te glasuje u krugu za nominiranje po 3 kandidata u svakoj kategoriji i u krugu za nagrade. (Bertoša, 2005.) Također, dio sajma su stručni skupovi, tribine i okrugli stolovi, te kazališne izvedbe. U ovim aktivnostima sudjeluju mnogobrojni autori. Među njima su Umberto Eco, Orhan Pamuk, Luko Paljetak, Dragutin Tadijanović, Dragan Velikić, Amir Alagić, Tamara Obrovac, Milan Rakovac i mnogi drugi autori. Kada govorimo o programu sajma važno je reći da su u osnovi programa ove manifestacije interkulturalnost, promocija europskog i unutarnjeg regionalizma kao i održanje i promicanje posebnosti književne kulture.²⁷

²⁶ Igor Grbić profesor je na Filozofskom fakultetu. Godine 2005. zagrebačka izdavačka kuća Ceres objavila je njegovo književno-znanstveno djelo *Istrija glagoljušta*, za koje iste godine dobiva nagradu Kiklop za najbolje debitantsko ostvarenje“ <http://durieux.hr/wordpress/authors/grbic-igor/> (Pristupljeno: 22.08.2023.)

²⁷ <https://www.sanjamknjige.hr/hr/> (Pristupljeno: 15.12.2022.)

4. Krajolici Pule i njezini portreti u odabranim književnim djelima

4.1. Amir Alagić: Stogodišnje djetinjstvo

4.1.1. O autoru

Amir Alagić rođen je 1977. godine u Banjaluci no zbog rata srednju školu završava u Rovinju nakon čega se trajno nastanjuje u Puli. Do sada je objavio dvije zbirke priča: *Pod istim nebom* (2010) i *Linije koje ti nazivaš rijekama* (2019), te romane: *Osvetinje* (2016), *Stogodišnje djetinjstvo* (2017), *Tuneli* (2019) i *Ogledalo za krljetku* (2022). Budući da su „izmještenost, nepripadnost kao i multikulturalnost ili borba i potreba za prihvaćanjem „dručkijeg“ i „drugog“ česte teme njegovih radova, gradovi u kojima je živio i kojima se bavi važni su za njegovo književno stvaralaštvo.²⁸ Roman *Stogodišnje djetinjstvo* 2023. prevedeno je i objavljeno u Italiji pod naslovom „Un'infanzia lunga cent'anni“. Scenarist je i redatelj kratkog igranog filma *Poigravanja ili Pokvareni bojler* (2012). Živi i stvara u Puli gdje predaje engleski jezik.

4.1.2. O romanu

Stogodišnje djetinjstvo zanimljiv i napet roman isprepleten povijesnim događajima koji su važan dio povijesti grada Pule. Priče i likovi koji su dio romana međusobno su povezani predmetima koje pronalaze po gradu Puli. Pronalaženjem nakita koje likovi pronalaze u različitim dijelovima grada pokušava se razjasniti događaj na kojem se temelji radnja romana. Glavni lik romana je Slavko Delcaro. Slavko je u ovom književnom djelu opisan kao vrlo visoki, bradati i pomalo već istrošen muškarac koji htio je imati isti onakav globus kakvog je na svom radnom stolu imao doktor Radovan Strahinja. Pozlaćeni globus Radovan Strahinja kupio je na sajmu antikviteta. Taj globus predstavljao je za njega predmet kojega nikada nije mogao imati, te ga je, u ljutnji, jednom prilikom tijekom djetinjstva, oštetio iglom šestara. Svaki put kada bi pokrenuo mehanizam globusa, to bi ga podsjetilo na djetinjstvo, te ga vratilo u to

²⁸ Prema riječima autora u prepisci vođenoj putem e-maila, riječ je o svojevrsnoj trilogiji u njegovoj bibliografiji a koja prati gradove koji su mu važni jer je u njima proveo određene životne periode. Tako u *Osvetinje* prate Rovinj, *Stogodišnje djetinjstvo* Pulu a *Krljetka* njegovu rodnu Banjaluku.

razdoblje života. Slavko je tijekom djetinjstva opisan kao dječak ćelave glave, kojemu su roditelji obrijali glavu jer su mu se ispod korijenja kose ugnijezdile gnjide. Opisani globus Slavko je jednom prilikom kupio na sajmu antikviteta u Cisscuttijevoj ulici u Puli. Slavko Delcaro bio je čovjek kojega je napustila žena s kojom ima kćer Sanju. Učitelj je glazbene kulture u srednjoj školi. Radnja romana odvija se, okvirno, 2011. godine u Puli, te započinje kada Slavkov najbolji prijatelj Vladimir saznaje od njegove susjede Marije Žgrabljić kako je njegova majka Gita umrla prije nekoliko tjedana. Vladimir se u vrijeme kada se događa radnja romana, nalazi u SAD-u na prosvjedu antiglobalista na Wall Streetu koji se održavao 2011. godine. Kada je došao u Pulu i susreo sa svojim prijateljem Slavkom, Slavko mu je ispričao detalj vezan za nerazjašnjene okolnosti smrti njegove majke. Vladimir je nakon toga izrazio želju, da još jednom prije pogreba vidi svoju majku. Kako bi odagnao misli o svojoj majci, Vladimir je Slavku pričao o svojoj djevojci Fulviji dok su se vozili Omladinskom ulicom. Vladimir je bio sin doktora Radovana Strahinje. On i njegova djevojka Fulvija putovali su Europom, te je Vladimir jedno vrijeme proveo u Indiji. Radovan Strahinja bio je doktor koji se, iz južne Srbije, točnije iz okolice Leskovca, doselio u Pulu početkom šezdesetih godina. Radovan Strahinja, bio je čovjek koji je cijeli svoj radni vijek proveo kao civilno lice u JNA. Vladimirov otac bio je dobar i poštovan čovjek koji je radio kao doktor u vojnoj bolnici. Nedugo nakon dolaska u Pulu upoznao je Gitu, kćer ostarjelog apotekara koji je bio udovac. Gita Strahinja bila je učiteljica u mirovini. Gita i Radovan Strahinja vjenčali su se, te se kasnije rodila njihova kćer Mila koja je rođena ranije, te je vrlo brzo nakon rođenja umrla. Godinu nakon toga rodio se njihov sin Vladimir. Kasnije, zajedno sa novinarom „Crne kronike“ Amirom započinju istragu ubojstva Vladimirove majke Gite.

Ovaj događaj predstavlja temelj radnje romana. Pisac kroz priče o likovima koji pronalaze nakit na različitim mjestima u Puli, prikazuje njezine dijelove i povijesne događaje u različitim vremenskim razdobljima. Na ovaj način upoznaje čitatelja sa poviješću grada Pule kao i njegovim ulicama i kvartovima. Na primjer, prsten koji ima urezanu poruku posvećenu Giti pronađen je u psećem izmetu, u kvartu Šijana, točnije, na parkiralištu iza tadašnje trgovine „Standa“ u Šijani.

Dio istrage su i naušnice s urezanim slovom S koje je, Želimir, javni službenik u Gradu Puli, pronašao na kamenoj ogradi između Arene i parkirališta „Karolina“. Naušnice je Želimir darovao svojoj djevojci Silvani. Jedna od naušnica pronađena je na uhu Silvanine sestre, dok je drugu naušnicu pronašla Želimirova supruga u njihovoj sobi. U jednom dijelu romana prikazana je šetnja gradom Slavka i Vladimira do sajma

antikviteta koji se održavao u Ciscutijskoj ulici. Slavko i Vladimir odlučili su otići tamo kako bi pokušali pronaći nakit i tako olakšali istragu. Na putu do sajma antikviteta prolazili su Flanatičkom ulicom. Njih dvojica šetali su tada gradom. Šetajući su prošli niz dugačku Tomasinijevu ulicu, te prošli pored kioska „Kod Šabana“, a potom se spustili niz „S krivinu“. Prošavši onuda krenuli su na „bulevar“, dugačku ravnu cestu koja je završavala na dnu starog drvoreda okruženog visokim zidom s jedne strane i strmim stijinama odlomljenog brda na drugoj strani. Nakon toga, na semaforu su skrenuli desno, zakoračivši na uzbrdicu s čije se lijeve strane nalazila zgrada „Doma hrvatskih branitelja“²⁹, dok se s desne strane nalazio „Rock klub Uljanik“. Prošavši ovaj put skrenuli su u lijevo, a onda se spustili pored kazališta.

Kada su došli u Flanatičku ulicu osjetili su jutarnju vrevu ljudi koji su imali različite zanimacije. Ljudi koji su hodali Flanatičkom ulicom bili su zaposleni i razgovarajući na mobitel probijali su se kroz gužvu i sudarali s turistima. Turisti bi naglo zastali kad god bi ugledali nešto zanimljivo, dok su dokoličari sjedili na terasama kafića, a trgovci se međusobno dovikivali smišljajući šale na račun turista. Konobari su nervozno hodali znojeći se od vrućine i količine posla. Nakon prijedrenog puta Slavko i Vladimir našli su se blizu Ciscutijske ulice gdje se održavao sajam antikviteta.

U ovom književnom djelu konobar Blaž, novinaru Amiru opisuje Vladimira. Vladimir je u ovom dijelu knjige opisan kao čest čak gotovo svakodnevan posjetitelj „Korza“. Kako opisuje Blaž, Vladimir je bio zabavan i zgodan dečko, kojeg se sjeća sa zabava na kojima su se suretali. Također, u ovom dijelu knjige konobar Blaž, Amiru prepričava priču o pronalaženju nakita. Kaže kako je prije skoro godinu dana, jedne noći netko po gradu postavio nakit, te da su postojala četiri takva slučaja. Isto tako, kaže kako su se te stvari kasnije nalazile na sajmu antikviteta pa je onda nastala priča o tome. Tamo se nije nalazio samo nakit nego razne stvari. Kako kaže Blaž, njegov rođak koji prodaje antikvitete rekao mu je da se to već nekoliko puta ponovilo u zadnjih par godina.

²⁹ Za vrijeme vladavine Austro - Ugarske Monarhije nad Pulom, Dom branitelja nazivao se Mornarički casino – okupljalište časnika Austro - Ugarske vojske i gradske elite iz Pule i inozemstva. Izgrađen je 1872. godine. <https://www.istria-culture.com/dom-hrvatskih-branitelja-i148> (Pristupljeno:03.08.2023.) Tijekom šezdesetih godina dvadesetog stoljeća nekadašnji Dom JNA , danas Dom branitelja, bio je je okupljalište mladih građana. Pule, te su se u podrumu Doma održavali plesnjaci. (Zaborski, 2012.) Danas prostor u kojem se održavaju različite manifestacije i koncerti, jedna od najvažnijih manifestacija je „Sajam knjige u Istri“. Danas se u Domu branitelja nalazi mornarička biblioteka, kavana, restoran, te pulsko dopisništvo HRT-a. <https://www.istria-culture.com/dom-hrvatskih-branitelja-i148> (Pristupljeno: 03.08.2023.)

Priča o pronalaženju stvari po gradu Puli, važan je dio radnje romana. Jedan dio radnje romana obuhvaća priča o obitelji Gite Strahinja u kojoj je obrađeno razdoblje kada je Pula bila pod vlašću Austro-Ugarske Monarhije, te razdoblje tijekom Prvog i Drugog svjetskog rata. U ovom dijelu romana opisani su i događaji koji su važni dio povijesti Pule.

Primjerice, opisano je kako se Heinrichovi roditelji prisjećaju svečanosti u sklopu koje je kraljica Elizabeta II. položila kamen temeljac, a kojim je otvoren Pulski Arsenal. Isto tako, u ovom dijelu romana spominje se i povijesni događaj u kojem je bombardiran teretni brod „Viribus Unitis“, koji je prilikom toga potonuo zajedno sa kapetanom Jankom Vukovićem Podkapelskim. Taj događaj dogodio se na kraju Prvog svjetskog rata.

U dijelu knjige u kojem Slavko i njegov prijatelj Vladimir moraju pretražiti obiteljsku kuću kako bi se lakše razjasnio razlog ubojstva, opisani su unutarnji prostori stare austrijske vile koja je podijeljena na pet stanova nakon što je završio Drugi svjetski rat. Pisac u ovom dijelu knjige opisuje dijelove stana u kojima je Vladimir proveo djetinjstvo. To čini opisujući blagovaonicu u kojoj su se odvijali obiteljski ručkovi kao i Vladimirovu sobu koje se prisjećaju on i njegov prijatelj Slavko.

Njihove će se cipele još koji trenutak zadržati pod dugačkim trpezarijskim stolom koji je pamtio dobre dane za kojih su se s njega pušili obiteljski ručkovi [...] Vladimir će sjesti na krevet nad kojim se još uvijek poznaje trag na zidu gdje su nekada bili zalijepljeni golemi poster i „Bijelog dugmeta“ i „Atomskog skloništa“, za njim će sjesti i Slavko, no nedugo potom ovaj će ga već tapšati po koljenu dajući mu znak da je vrijeme da se pridignu i nastave potragu. (Alagić 2017: 187– 188)

U djelu je opisan i dnevni boravak. Opisan je kao prostor zamračen teškim, prašnjavim zavjesama i ispunjen policama i kaučem. Spavaću sobu koju su u potrazi za nakitom Slavko i Vladimir pretraživali opisuje kao prostor ispunjen ormarima Vladimirove majke Gite, u kojem svaka Gitina haljina kao i miris lavande koja je ušivena u male platnene vrećice, Vladimira podsjećaju na djetinjstvo. Također, u djelu je opisana i soba od Radovana Strahinje koju Slavko i Vladimir pretražuju ne bi li se uvjerali da Vladimirova majka nije opljačkana i tako razjasnili razlog ubojstva njegove mame.

Zakoračili su u mrak prostorije pune teška i slatkasta zadaha koji se širio iz mnoštva knjiga poslaganih po policama uz sjeverni zid. Vladimir je prišao prozoru i razgrnuo zavjese. Golem oblak prašine, poput eksplozije, razletio se sobom. Dnevna svjetlost otkrila je sređeni interijer u kojem je sve bilo na svom mjestu, kao da je pokojni Radovan tek načas izašao,[...] (Alagić, 2017: 193)

Kako opisuje pisac, lik Gitinog oca, Pulu je zapamtio kao svoj grad. Heinrich Joseph Wolsegger s nepune se dvije godine preselio u Pulu sa roditeljima koji su bili apotekari. Kao ljudi koji su pripadali srednjem sloju, bečki život su odlučili zamijeniti nečim novim i izazovnim. Ova obitelj odlučila se smjestiti u novi i nepoznati grad koji je bio na kraju vladavine Austro - Ugarske Monarhije. Kao civilno lice blizu pedesete godine, Heinrich se vraća u Pulu za vrijeme Drugog svjetskog rata. Tada je počeo viđati gotovo svakog dana mljekaricu Mariju, s kojom se postupno zbližavao, te se iz njihovog odnosa razvila ljubavna veza u kojoj su dobili djevojčicu koju su nazvali Gita. Gitini baka i djed su uvijek bili u potrazi za dinamičnim aktivnostima. Razlog ubojstva Gite Strahinja postupno se otkriva i kroz navodnu priču koju je čuo Amirov prijatelj, a ona se odnosi na sajam antikviteta na kojemu se prodavao nakit koji je pripadao Giti Strahinja.

Opisujući događaj u kojem Slavkov brat Denis nestaje u podzemnom tunelu igrajući se s bratom dok je pokušavao uloviti krijesnicu, Alagić nastoji dočarati stvarnu situaciju koja se događala za vrijeme Drugog svjetskog rata, a vezana je za nestajanje ljudi u podzemnim tunelima u to vrijeme. U knjizi *Stogodišnje djetinjstvo* također se opisuje kupalište „Lungomare“ i spominje „Gortanova uvala“. Pisac to čini spominjući starca kojeg su Slavko i Vladimir vidjeli na plaži „Lungomare“ kada su posjetili grob Vladimirove mame. U ovom dijelu knjige, opisana je vreva ljudi na kupalištu tijekom ljeta kao i kafić na „Valkanama“ pokraj kojeg su se na velikoj livadi nalazili drveni stolovi i klupe, te zapuštena pozornica i tereni za odbojku na pijesku. Opisano je i kako su se na ovom mjestu tada okupljali umirovljenici zaokupljeni šahom, kartama ili nekom drugom improviziranom igrom.

4.2. Dragan Velikić: *Via Pula*

4.2.1. O autoru

Dragan Velikić rođen je 3. srpnja 1953. u Beogradu no kao petogodišnjak stiže u Pulu gdje završava osnovnu i srednju školu. Diplomirao je opću književnost s teorijom književnosti na beogradskom Filološkom fakultetu nakon čega se nakratko vraća u Pulu gdje dok piše svoj prvi roman *Via Pula* jedno kraće vrijeme radi i kao honorarni novinar u *Glasi Istre*. Krajem osamdesetih godina trajno se nastanjuje u Beogradu gdje nastavlja književni rad. Od 1994. do 1999. godine bio je urednik izdavačke djelatnosti *Radija B 92*. U periodu od 1999 do 2002 godine boravio je u Budimpešti, Beču, Minhenu, Bremenu i Berlinu. Pisao je kolumne za *NIN*, *Vreme*, *Danas*, *Reporter* i *Status*. Od lipnja 2005. do studenoga 2009. bio je ambasador Republike Srbije u Austriji. Živi u Beogradu kao slobodni književnik. Objavio je sljedeće romane: *Via Pula* (1988 – Nagrada Miloš Crnjanski), *Astragan* (1991), *Hamsin 51* (1993), *Severni zid* (1995 – stipendija Fonda Borislav Pekić), *Danteov trg* (1997), *Slučaj Bremen* (2001), *Dosije Domaševski* (2003), *Ruski prozor* (2007 – NIN-ova nagrada za najbolji roman godine, Nagrada Meša Selimović za najbolju knjigu godine, Srednjoeuropska nagrada za književnost), *Bonavia* (2012), *Islednik* (2015 – NIN-ova nagrada za najbolji roman godine, Nagrada Kočićevo pero, Vitalova nagrada, Nagrada Kočićeva knjiga), *Adresa* (2019). Napisao je knjige priča: *Pogrešan pokret* (1983), *Staklena bašta* (1985), *Beograd i druge priče* (2009). Knjige eseja: *YU-tlantida* (1993), *Deponija* (1994), *Stanje stvari* (1998), *Pseća pošta* (2006), *O piscima i gradovima* (2010), *Bratstvo po mrlji* (2018), *Doktori barona Minhauzena* (2019) te knjigu izabranih intervjuua: *39,5* (2010). Također, dao je svoj doprinos u trilogiji: *Pula – grad interval I „Stanari/ Die Mieter“* (2014) – u koautorstvu sa fotografom Igorom Zirojevićem i povjesničarkom umjetnosti Paolom Orlić te velikoj monografiji *Theatron Istria* (2020) – u koautorstvu sa fotografom Igorom Zirojevićem. Autor je duodrame *Montevideo* (2015).

Knjige Dragana Velikića prevedene su na osamnaest europskih jezika, na arapski i farsi u šezdeset i pet stranih izdanja te je jedan od najprevođenijih srpskih pisaca koji je zastupljen je u domaćim i inozemnim antologijama. Dobitnik je nagrade Instituta za Dunav i Srednju Europu iz Beča (2008), Nagrade grada Budimpešte (2013), nagrade „Podrum Radovanović“ za životno djelo (2016) i Europske nagrade Vilenica (2019). Počasni je član mađarske Akademije umjetnosti i književnosti Széchenyi. Mada je

zasigurno jedan od najvećih pisaca u regiji, Velikić se uvijek izjašnjava kao Puležan a grad Pula spominje u više svojih romana.³⁰

4.2.2. O romanu

Književno djelo *Via Pula* autora Dragana Velikića obrađuje temu gradu Pule i njene povijesti, ispričanu kroz raspad ličnosti doktora Bruna Gašparinija. Radnja u romanu *Via Pula* nije posložena kronološkim redom, te zbog toga djeluje vrlo zbunjujuće i ostavlja dojam da se može teško pratiti. Ipak, kada se detaljnije prouči i kada se nerazjašnjeni dijelovi povežu u cjelinu, zaključuje se da je riječ o vrlo razrađenom konceptu romana koji podsjeća na film a u kojem je pisac jako dobro proučio i predstavio povijest Pule. To je Velikić učinio na zanimljiv, gotovo filmski način gdje svog glavnog lika Bruna Gašparinija, psihijatra, na neobičan način „šeće“ kao putnika kroz različita povijesna razdoblja. Počevši od srednjeg vijeka preko Austrougarske monarhije sve do vremena Italije, dr. Gašparini lik je koji u snovima koji se u realnom svijetu nazivaju halucinacijama ili psihozama, kreće slojevima povijesti Grada kroz priče svojih pacijenata.

Na primjer, u jednom dijelu knjige Gašparinijev pacijent Karlo Kuster, čiji je otac Franz Kuster sudjelovao u izgradnji Pule, doktoru Gašpariniju pripovjeda o pulskom Kaštelu. Opisujući mu detaljno unutrašnjost obrambenih zidina kao i ulica grada, dr. Gašparini potaknut Kusterovim pričama, započinje istraživati grad te postaje opsjednut Pulom svakodnevno šecući njeznim ulicama kao putnik kroz različita povijesna razdoblja. Primjerice, na početku djela u svom prvom snu, dr. Gašparini se vraća daleko u prošlost srednjeg vijeka dočaravajući sliku Pule da bi zatim skočio do razdoblja u kojem živi i radi čovjek koji je izgradio pulski Kaštel- Antoine de Ville (1630.)

Sljedeći citati prikazuju piščev doživljaj grada u doba srednjeg vijeka:

Prilazio je gradu s mora, kako savetuju stari putopisci, jer je s te strane velelepan. Podseća na drevni Rim: leži na sedam brežuljaka i ima amfiteatar [...] (Velikić 1988: 10).

³⁰ Navedena biografija s dodatnim informacijama dobivena je od Paole Orlić, dugogodišnje suradnice Dragana Velikića, autorice adaptacije njegovog romana *Via Pula* na hrvatsko izdanje (Meandar 2019.) i urednice monografske trilogije *Pula Grad Interval* (Studiolab 2014-2019.). <https://meandar.hr/book-author/dragan-velikic/> (Pristupljeno: 20.08. 2023.)

Gradska vrata prema moru, nagrizena olujnim talasima, izgledala su kao široka tamna pukotina među sivim vunastim zidinama. (Velikić 1988: 11)

Na prozoru, u prizemlju kuće od kamena čiji su spratovi bili ukrašeni uskim biforama, pojavila se mlada žena. (Velikić 1988: 11)

„Ali dragi Orlando, da se predstavimo, reče čovjek sa šešikom. Ja sam Antonio a ovaj momčić je moj pomoćnik Orlando. Mi smo gosti u gradu. Gore na brdu zidamo tvrđavu...U ova nemirna vremena tvrđave su na cijeni reče Antonio“ (Velikić 1988:11)

Mada se na početku čini da su preokupacije glavnoga lika Bruna Gašparinija „vremenske šetnje“ pulskim ulicama, detaljnijim čitanjem i dubljim ulaskom u samu radnju romana, postaje jasno da je neobičan lik neoženjenog psihijatra, četrdesetogodišnjeg samca, zapravo priča o raspadu njegove ličnosti.

Dok pratimo mnogo likova s kojima se Gašparini susreće u raznim vremenskim razdobljima između sna i jave, saznajemo da ga je jednoga dana ugrizao pauk, nakon čega je postao psihički nestabilan. Iako dalje čitamo da jedan od likova dr. Harbaš smatra da su njegove psihoze mogle biti posljedica djelovanja otrova pauka Crne udovice, zbog čega u jednom trenutku ludila dr. Gašparini sve pacijente sa svog odjela otpušta iz bolnice, iz razgovora s autoricom adaptacije romana *Via Pula* na hrvatski jezik, Paolom Orlić, pojašnjena mi je ideja korištenja pauka kao metafore.³¹

Dobro poznavajući urbanističku strukturu Pule koja je posebna po svojoj organizaciji najstarijeg dijela grada (Kaštel) po principu „paukove mreže“, pisac je iskoristio ideju ugriza pauka kao metaforu Grada koji zauvijek zarobljava svoje žrtve. Također, mitska palača Orlando za koju se ne zna točno gdje se mogla nalaziti u gradu Puli, poslužila mu je i kao metafora za mjesto gdje se smješta psihički nestabilan dr. Gašparini.

Razvoj psihoze dr. Gašparinija može se pratiti i kroz njegovu opsjednutost Gradom kojeg proučava na način da iscrtava svoju vlastitu kartu u kojoj se isprepliće realna povijest s dijelovima priča njegovih pacijenata. U toj karti svaki dio grada on pretvara u određenu boju.

Primjerice, na karti grada Pule, Bruno je kuće označavao žutom bojom. Tamnijim tonom obilježavao je višekatkice. Bile su to tmurne fasade koje su imale skromne ukrase, te su nekada bile samo reljef iznad portala. Ljubičastom bojom

³¹ Osobni razgovor s Paolom Orlić o romanu *Via Pula* a posebno o urbanizmu Pule i terminu tzv. „paukove mreže“ vođen je više puta tijekom 2023. godine.

Gašparini je označavao dijelove grada koji su se odnosili na restorane i barove, crta kojom je označavao te dijelove grada obuhvaćala je prostor od „Porte auree“³² do „Punte.“ Kada govorimo o bolnicama, njih je Bruno označavao bijelom bojom. U ovom dijelu karte označavao je humanitarne ustanove osvrćući se i na templarsku tradiciju u Istri. Zanimljivo je međutim, da mitsku Palaču Orlando, znakovito označava svim bojama.³³ Važan dio karte bili su i parkovi i Šijanska šuma. Ove dijelove okolice grada Bruno je na karti označavao zelenom bojom. U ovom dijelu knjige autor opisuje i vremenske prilike u gradu govoreći kako je i nebo nad pulskim zaljevom, zeleno tijekom južine. Isto tako, na karti grada narančastom bojom bile su označene plaže.

Precizan opis grada nastavlja se i kada osim Kaštela spominje brežuljke poput Monte Paradisa i Verude te pojedinih istaknutih građevina poput vile Idole koja je u međuvremenu postala starački dom.

Primjerice:

Uhvaćena u klopku pustih noćnih ulica i kratkih zimskih dana kada je grad izgledao još manji i sumorniji, svakodnevnih odlazaka u Gradsku bolnicu, te omamljena mirisom južine i lovora i zapuštenih dvorišta Verude, Gordana je sve nesigurnije koračala padinama Monte Paradisa. (Velikić 1988: 35)

Zahvaljujući jednoj pravoj gospođi, izvesnoj Ester Schietz, veoma brzo sam ovladao prostorom vile, nastavio je priču Karlo. Bio je to pravi lavirint hodnika, soba, verandi, tremova i stepeništa. (Velikić 1988: 75)

Osim navedenog, važno je izdvojiti i sliku grada Pule iz šezdesetih godina u kojoj se opisuje i pokušava dočarati ne samo priroda i atmosfera ispod bedema Kaštela i brežuljka Monte Zaro nego i popularnih okupljališta. Tako u odlomku gdje su spomenuti zabavni parkovi ispred tadašnje zgrade Elektroistre, Šijanska šuma kao i slastičarnica saznajemo puno o atmosferi grada u to doba. Posebno to saznajemo i pri opisu dvorane Doma Uljanika, mjesta na kojem su se u tadašnje vrijeme okupljali mladi Puljani.

³² Talijanski naziv za Slavoluk Sergijevaca (Zlatna vrata).

³³ Iz osobnog razgovora s Paolom Orlić o motivu palače Orlando koja se proteže kroz roman, saznala sam da ju je pisac htio predstaviti kao metaforu za mjesto vječne zarobljenosti ljudi „osjetljivih struna“. Budući da takvim ljudima pripada i sam glavni lik romana dr. Gašparini, mitski prostor u kojem se sažima ludilo grada, kao jednu od glavnih točki na svojoj mapi, glavni lik boji u sve boje.

Zanimljivo je kako se u *Via Puli* autor često vraća na atmosferu najstarijeg dijela grada gdje se nalaze Franjevačka crkva i prostor oko Kaštela, opisujući pritom rubove kuća koje su prekrivene asfaltom a čiji prolazi pisca podsjećaju na zatvorske hodnike. Ti prolazi koji su opisani kao „izbrazdani pukotinama ulegnutih pločnika punih prepreka“ pravi su prikaz motiva „paukove mreže“ iz koje se teško može pobjeći. To dodatno podupire način na koji pisac daje opise kuća ispunjenih vlagom i okruženih razbijenim ogradama balkona kao tužnim ruševinama. Među njima se posebno ističu opisi austrougarskih vila na Verudi poput Vile Petruška opisane kao stara oštećene zgrade na Verudi u kojoj je živjelo nekoliko obitelji. Detaljno opisujući dijelove arhitekture koji se odnose primjerice na lođe „pregrađene limom i ter papirom“, kao i vrtne kućice „pretvorena u kokošinjac“ uz nekadašnji lijepi vrt u kojem se nalaze „šimširi i divlje ruže“, pisac naglašava nekadašnji sjaj grada koju je u međuvremenu prošao kroz puno promjena a posebno onu u kojoj su otišli stari a došli novi građani Pule. U svojem književnom djelu pisac Dragan Velikić opisuje Pulu na početku jeseni, za čiju atmosferu i vremenske prilike u gradu smatra da najbolje odgovaraju samom karakteru melankoličnog grada.

Jesen u Pulu stiže sa poznoavgustovskim kišama razlivajući memljiv dah južine u grimiznoj makiji i alejama Monte Ghira. Senke bivaju kraće, a žuta svetlost obasjava kreste pinija na Kaštelu i toranj Mornaričke crkve. U oktobru je grad još uvek topao. Život pulsira dalekim odjekom leta, zapuhnut mirisom lovora i kasnih ruža. Veliko vašarište iščezlo je rimskim krvotokom – Via Flavijom i Via Tarsaticom. [...] Jutra su bleđa, a sunce sporo topi maglu na Castagneru i Verudi. (Velikić 1988: 128)

Treba spomenuti i razgovor u sklopu kulturne manifestacije 25. „Sa(n)jam knjige u Istri“ 2019., odnosno dijelove razgovora sa autoricom adaptacije izvorne verzije književnog djela Dragana Velikića *Via Pula*, Paolom Orlić koja je izvornu verziju romana prilagodila za objavu na hrvatskom. u duhu onog jezika kojim je pisac govorio i pisao u svom gradu Puli osamdesetih godina 20. stoljeća. Autorica adaptacije Paola Orlić zaključila je kako je jezik na kojem je Velikić pisao *Via Pula* vrlo specifičan. Iako roman nije bio pisan standardnim hrvatskim jezikom, iz njegovih jezičnih konstrukcija te korištenja brojnih lokalnih izraza vrlo se lako dalo nazrijeti piščevo pulsko podrijetlo. Stoga naglasila je, da je, po želji samog pisca, cjelokupna jezična prilagodba bila zamišljena tako da se roman diskretno vrati u specifičan „puležanski“ izraz s kraja

osamdesetih godina kojim se pisac služio. Također, osvrćući se na sam sadržaj romana, Orlić je i stajališta svoje struke kao povjesničarka umjetnosti ustanovila kako su detaljni opisi povijesti grada i atmosfere u Puli vrlo vjerodostojni i točni.

4.3. Claudio Ugussi: Podijeljeni grad

4.3.1. O autoru

Claudio Ugussi rođen je u Puli 27.7.1932., a preminuo je u Puli 18.7.2023. Pohađao je gimnaziju u Rijeci, nakon čega je 1954. upisao Filozofski fakultet u Zagrebu te diplomirao na temi P. A. Quarantotti – Gambini. Pisac je rođen u radničkoj obitelji te je većina njegove obitelji iselila iz Pule u velikom egzodusu.³⁴ Njegova lirika pojavila se 1964. i 1968. u zbirkama *Poesia 1* i *Poesia 2*, a 1969. u izdanju Fratelli Palombi Editori u Rimu, izlazi kratka poetska zbirka *Gli ulivi* s predgovorom Renza Frarrarola. 1981. dobitnik je prve nagrade *Istria Nobilissima* za pripovijest *La poltrona (Naslonjač)*; 1987. za prvi dio *La citta divisa (Podijeljeni grad)*, 1988. za dugu pripovijest *Viaggio di circostanza (Prigodno putovanje)*. (Ugussi 2002)³⁵ *Podijeljeni grad* je roman o tabu temi jugoslavenske i hrvatske književnosti te jugoslavenske historiografije u kojem pisac oživljava tragediju te unutarnji raskol Pule i Istre, nakon razdoblja fašizma, 2. svjetskog rata i uključanja u komunističku Jugoslaviju. Vrijeme je to kada deseci tisuća Talijana moraju napustiti kuće, sela i gradove u kojima su oduvijek živjeli.

4.3.2. O romanu

Roman Claudija Ugussija obrađuje temu iseljavanja talijanskog stanovništva za vrijeme i nakon Drugog svjetskog rata. Ugussi jednostavnim načinom pisanja dočarava događanja i situacije koje proživljavaju glavni lik Ugo i njegova obitelj za vrijeme rata kada je privremeno otišao kod rođaka na selo kako bi se sklonio od ratnih događanja. Točnije, u romanu je riječ o talijanskoj obitelji čiji članovi imaju podijeljena stajališta o tadašnjem političkom sistemu.

Na primjer, Ugov ujak Alfredo bio je jedan od onih koji su se borili s partizanima, dok je Ugova majka zastupala ideje komunizma, te je radila u Arsenalu dok nije bila u

³⁴ Isto

³⁵ <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/2249/ugussi-claudio> (Pristupljeno: 24.08.2023.)

situaciji da ne može zadržati radno mjesto. Kada više nije mogla raditi u Arsenalu, onda se počela baviti peglanjem rublja američkih vojnika koji su prisvojili Mornaričku bolnicu. Ujak Jordan je bio soboslikar, dok je ujak Mino zastupao ideju fašizma.

Kada govorimo o poslovima kojima su se članovi obitelji bavili, Ugo i njegova braća pridonosili su i pomagali obitelji na način da su obilazili napuštene kuće i bombardirane kasarne, tražeći metal koji je jedan trgovac dosta dobro plaćao. Kroz lik Uga pisac nastoji prikazati i vrijeme kada Pula okupiranu od Nijemaca, bombardiranjem razaraju saveznici u ratu. Također, u romanu su opisani uvjeti u kojima autor i njegova obitelj žive kao i njihov način življenja tijekom i nakon ratnog razdoblja.

U jednom dijelu knjige prikazan je odnos talijanskog stanovništva prema seoskom stanovništvu hrvatske nacionalnosti. Odnos između ova dva naroda u to vrijeme bio je neprijateljski. Talijani su u tadašnje vrijeme nejednako postupali prema Hrvatima koji su došli sa sela. Čitajući knjigu *Podijeljeni grad* autora Claudia Ugussija, može se prepoznati neprijateljsko ponašanje Talijana prema Hrvatima koji su zbog rata morali iz grada privremeno odseliti na selo, kao i prema onima koji su iz sela došli u grad. Neprijateljsko ponašanje i nejednako postupanje više je prisutno prema Hrvatima koji su se doselili iz sela u grad nego prema Hrvatima koji su se doselili iz grada u selo. To se u ondašnje vrijeme činilo Hrvatima koji su, došavši sa sela u grad, sa zaprežnim kolima koja su vukli volovi, želeći prodati drva i pruće. Takvo postupanje i neprijateljsko ponašanje prepoznaje se u prikazu situacije u kojoj Talijani ismijavaju Hrvate pogrdno ih nazivajući „ščavi“ te ih oponašaju kako govore talijanski pomiješan sa istarskim slavenskim narječjem, koristeći pogrešan naglasak u izgovaranju riječi.

I u Puli Slave sa sela nazivali su „ščavi“ i rugali bi im se kad su stizali u grad s vozom koji su vukli volovi da prodaju drva i pruće. [...] Ljudi su uvijek nalazili povoda da ih zadirkuju; ali ne otvoreno, nego kasnije, kad bi otišli. [...] Najviše ih je zabavljalo oponašati kako govore talijanski pomiješan sa istarskim slavenskim narječjem, sa pogrešnim naglaskom na riječima, dugim zapetljanim rečenicama i stranom intonacijom. (Ugussi 2002: 37-38)

Iz opisanih situacija može se prepoznati podijeljenost grada. Također, podijeljenost grada očituje se i u nepoštivanju talijanskog jezika od strane hrvatskog

stanovništva. Iz opisanih situacija može se shvatiti značenje naslova književnog djela *Podijeljeni grad*.

Rekla nam je da nikad nećemo naučiti lijepi Danteov jezik ako ga nastavimo miješati s našim. Jer naš je jezik ružan, jezik šćava! (Ugussi 2002: 37)

Osim navedenog, Ugussi u *Podijeljenom gradu* detaljnije opisuje i što su on i njegovi rođaci jeli za obrok u tadašnje vrijeme tijekom boravka na selu. Dio knjige u kojem je opisana prehrana u tadašnje vrijeme važan je dio prikaza životnih uvjeta na selu kao i njegove slike u ovom književnom djelu. Ugussi opisuje što je Ugova rođakinja Stana pripremala za doručak njemu i ostalim rođacima. Autor opisuje kako je Stana prva ustajala i pripremala doručak pripravlajući palentu kada bi ostala od večere. Stana je pripremala i kruh i mlijeko. Kruh je bio bijeli i opisan je kao mekan, neznatno visok i nimalo sličan crnome kruhu koji su, u Puli, Ugu i njegovim rođacima dijelili putem kartice za namirnice. Mlijeko koje su pili, Ugussi je opisao, kao mlijeko koje je bilo svježije pomuženo te se prilikom kuhanja solilo i kao takvo Ugu i njegovim rođacima bilo je jako ukusno. Kako opisuje, na tako spremljeno mlijeko nije se mogao priviknuti te bi ga radije pio pripremljenog bez soli. Također opisuje kako nikada nije čuo da se u mlijeko stavlja sol. Ugussi u svojem romanu opisuje pripremanje ručka koji su on i njegovi rođaci jeli tijekom boravka na selu. U književnom djelu autor je opisao kako je, Ugo, sjedeći na klupi pored ognjišta, promatrao rođakinju Stanu kako priprema ručak za njega i ostale članove rodbine.

Stana je, jednom ili dva puta tjedno pripremala vrlo ukusnu juhu. Ovo jelo pripremalo se na način da se na tronožac postavi poseban, težak lonac u kojem je prvo potrebno otopiti nekoliko komada slanine, a onda ih, nakon što ispuste masnoću, eliminirati. Nakon što bi to učinila, Stana bi dodala nekoliko žlica bijelog brašna koje je odmah počelo mijenjati boju. Kako bi brašno postalo crveno – smeđe, Stana ga je morala dobro miješati drvenom kuhačom. Miješajući brašno, Stana je u lonac ulila gotovo kipuću vodu nakon čega se moglo vidjeti kako iz lonca izlazi velika količina vodene pare popraćena zvukom vrlo jakog cvrčanja. Vodena para koja se oslobodila iz lonca prilikom kuhanja, zahvatila je cijelu kuhinju, a u unutrašnjosti lonca čuli su se zvukovi pripreme jela. Nakon ove faze kuhanja, Stana bi, kasnije, u tako spremljene sastojke, dodala dva svježja jaja, a potom ih energično miješala. Kako piše autor, pripravljana juha bila je primjer jela koje je bilo najpotrebnije kako bi on i njegova obitelj

osnažili tijela za rad u poljima. Kada govorimo o ovoj temi svakako je važno izdvojiti činjenicu da Ugussi u svom književnom djelu detaljnije opisuje dio grada Pule - Giardini, nakon Drugog svjetskog rata, za koje kaže kako su bili središte Pule.

Također, u izdvojenom djelu knjige opisana je atmosfera na ulicama grada. Na taj način autor ovog djela nastoji približiti svoju sliku grada Pule u to vrijeme.

Giardini su bili srce Pule. Sjecište najvažnijih ulica grada, vrlo prostrani dugi trg, mjesto u podnožju antičke rimske tvrđave, koji sada natkriljuje čvrsta venecijanska utvrda što je Puljani zovu Kaštel, zapravo duguje svoje ime mnogobrojnim drvoredima stabla ladonje koji se protežu cijelom njegovom dužinom i po nekim gredicama živopisnog šarenog cvijeća. S druge strane, trg slijedi potez Carduccijeve ulice kojom se prema sjeveru stiže do Arene, a na jugu se nalazi proširenje Zlatnih vrata sa slavolukom Sergijevaca, ispod kojih treba proći da bi se krenulo Korzom. Giardini su intenzivnije živjeli dva put dnevno, u podne kad đaci izlaze iz škola i navečer poslije pet kad ljudi počinju izlaziti iz kuća ili završavaju posao. Tada se pod stablima okuplja bezbrižno brbljavo mnoštvo i počinje promenada, smišljeni i proračunati odlasci i dolasci na kojima se, između jedne i druge riječi s partnerom, izmjenjuju brzi letimični pogledi za kojima rastu nade, mlada srca zadržte, nevini obrazi pocrvene. Bilo je ovdje hotimičnih i nehotičnih susreta, zakazivali su se sastanci, organizirale se debate, raspravljalo se o dnevnim događajima. Ali nedjeljom poslijepodne, kad su iz mnogobrojnih kasarna vojnici dobivali izlaz ulicama se plima fanta, mornara, bersaljera sljevalo u središte,[...] (Ugussi 2002: 101–102)

U jednom poglavlju književnog djela opisana su i tadašnja kina, život u gradu, kao i događaji koji su se pripremali povodom dočeka pripadnika tadašnjega sistema - fašista.

Na Giardinima su bila tri kina: Impero, Salaumberto i Nazionale, ali nisu bila za nas, u njima su se prikazivali ljubavni filmovi, a i ulaznica je bila skuplja. Mi smo imali naše kino, smješteno na početku Korza, kino Savoia, rasklimanu dvoranicu uvijek punu dima i vojnika. Zvali su ga kino Pistola jer je prikazivalo samo filmove s banditima, odnosno, to su bili Tom Mix i Freddy Scott i komičar Ridolini za početak. [...] Kroz Giardine prolazile su i vojne parade i one mladih fašista. U posebnim prigodama ovdje su se pripremale i improvizirane pozornice za vlast i održavale se visokoparne besjede i govori za narod. I upravo su se ovdje imali dočekati saveznici jednog lipanjskog sunčanog jutra. (Ugussi 2002: 102)

Ugussi u *Podijeljenom gradu* opisuje kvart i stan u kojem su živjeli on i njegova obitelj kada su se vratili sa sela u Pulu za vrijeme Drugog Svjetskog rata. Izgled kvarta u to vrijeme dočarava ovaj odlomak:

Zapravo, cijela naša četvrt bila je tako žestoko pogođena jer se nalazila blizu kasarna. Na kraju su ustanovili da su sve kasarne ostale čitave, a platili su jadni ljudi. I u gradu šteta je bila znatnija u starom dijelu, dok su na periferiji bile uništene neke zgrade u Barakama, a to su bila stara zdanja koje je podignula Austrija za radnike Arsenala. U toj četvrti bila je smještena i moja lijepa osnovna škola „A. Manzoni“ koju sam polazio još do prije koje godine [...]. (Ugussi 2002: 48)

Također, autor djela opisuje odgovarajući stan na Palazzinama u koji su se on i njegova obitelj uspjeli preseliti tijekom ratnog razdoblja. Opis stana potkrepljuje sljedeći odlomak:

Ovoga puta nam se posrećilo. Nakon nekoliko dana uspjeli smo se preseliti u veliki stan koji je napustila obitelj jednog talijanskog časnika na Palazzinama, velikim zgradama koje je također Austrija podigla za svoje časnike. Bilo nas je jedanestoro, ali na raspolaganju smo imali pet velikih soba, duple zahode i prostranu kuhinju. (Ugussi 2002: 49)

U jednom odlomku u knjizi pisac pokušava objasniti komplicirane odnose dvaju naroda u kratkom razdoblju vladavine gradskog NOO od oslobođenja do nastupa angloameričke uprave. Ti su odnosi u to vrijeme bili, s jedne strane, opterećeni višestoljetnim naslijeđem, a s druge strane dodatno zaoštreni novim odnosima u gradu, koji su bili posljedica nove vladajuće garniture.

Osim toga, trebalo je uzeti u obzir da je u Puli, kao i u svim Istarskim gradićima pretežno živjelo talijansko građanstvo. A ona je, bez obzira na činjenicu da je znatno ekonomski nazadovala tijekom rata, sada bila nestrpljiva jer je željela opet steći povlaštenu položaj i nikad, dakle, ne bi prihvatila političke promjene sa socijalističkim stremljenjima, čak i da su joj to predložili s talijanske strane; a pogotovo to nije mogla prihvatiti od marginalaca koje je uvijek držala inferijornim i civilizacijskim i kulturno. (Ugussi 2002: 96)

U književnom djelu su opisani i razgovori među članovima obitelji iz kojih se može prepoznati i shvatiti značenje naslova djela *Podijeljeni grad*. Opisujući rasprave koje su članovi obitelji međusobno vodili, a koji su se odnosili na tadašnju političku situaciju u Puli, autor opisuje i prikazuje podijeljena stajališta o nacionalnoj pripadnosti Talijana u Puli kao i o prihvaćanju ili neprihvatanju nametnutog komunističkog režima koji su partizani željeli nametnuti, istovremeno se boreći za pripojenje Istre Jugoslaviji. Ugova majka se zalagala za jugoslavenski komunizam, dok je ujak Alfredo još uvijek izražavao stajalište da Istra treba ostati u sastavu Italije. Navedeno potkrepljuju sljedeći odlomci:

- A ti koji se izjašnjavaš kao komunist - reče jednog dana majka ujaku Alfredu – kako to da ne prihvaćaš ovaj jugoslavenski komunizam koji bi u osnovi morao biti isti kao i onaj ruski? [...] ja sam komunist i gotovo. Meni je važno prije svega to jest, morala bi biti važna, samo jedna zastava. Nacionalne probleme ja sam već nadišao. (Ugussi 2002: 145-146)

Nakon toga Ugova majka, Alfredova sestra, odgovara:

– Zašto si onda odabrao da budeš talijanski komunist ako ti nacionalnost nije bitna? (Ugussi 2002: 146)

Ujak Alfredo objašnjava svoje stajalište u sljedećem odlomku:

– Jer u ovom trenutku nemam izbora. Ne mogu postati jugoslavenski komunist samo zato što su Jugoslaveni u ovom trenutku izabrali put komunizma. Borio sam se s njima uz bok kao Talijan protiv nacifašizma [...] (Ugussi 2002: 146)

Također, u djelu Claudia Ugussija prikazano je i stajalište tetka glavnog lika Uga, tetka Mina koji je zastupao stajalište da Istra ostane u sastavu Italije.

S našim idejama, našim mukama i našim protuslovljima, mi smo dan za danom davali svoj doprinos događanju te stvarnosti i istovremeno smo bili dio nje. Svatko uvjeren da se bori za neku istinu, a zapravo smo stvarali istinu samu, u biti povijesnu istinu. (Ugussi 2002: 147)

Ovaj citat jasno razjašnjava značenje naslova djela. Na kraju djela opisan je masovni odlazak Talijana iz Pule u Italiju uoči donošenja odluke na temelju sporazuma u Parizu. Odlukom je trebalo biti razjašnjeno hoće li se Istra pripojiti Jugoslaviji. U tom dijelu romana također je prikazana podijeljenost stanovništva o odlasku iz Pule u druge zemlje.

4.4. Nelida Milani Kruljac: *Nezamjetne prolaznosti*

4.4.1. O autorici

Rođena je u Puli 1939. godine, a u Zagrebu je završila studij talijanskog jezika te doktorirala s disertacijom *Talijanska zajednica između diglosije i dvojezičnosti* (knjiga tiskana na talijanskom jeziku 1990. godine u izdanju *Centro di Ricerche storiche* u Rovinju). (Kruljac 2006: 263) Također, Milani je predavala na filozofskom fakultetu u Puli, te na Tršćanskom sveučilištu gdje se bavila temama književnosti u doticaju. Nelida Milani Kruljac pisala je eseje jezikoslovnog karaktera kao i kratke pripovijesti i komentare za časopise, te recenzije. Jedno cijelo desetljeće uređivala je tromjesečnik za kulturu na talijanskom jeziku pod nazivom «La Battana» koji izlazi u Rijeci. Dobitnica je mnogobrojnih nagrada za prozna djela na natječaju *Istria Nobilissima*. Kako piše Tonko Maroević, Nelida je započela objavljivati prozu u zreloj dobi, te se zbog snage svojih izraza nametnula kao jedan od najznačajnijih pisaca u tematici kojom se bavi, kao i u sredini u kojoj djeluje. Također, Maroević zaključuje kako se pisanje Nelide Milani neodvojivo od bolnih situacija Drugog svjetskog rata, te posebno neposrednoga poratnog razdoblja. Pula, grad njezina odrastanja i rođenja doživio je u nekoliko godina vrlo temeljite promjene koje su se morale traumatično odraziti na mladu osobu (Kruljac, 2006.).

4.4.2. O zbirci

Nelida Milani Kruljac je 1991. godine objavila prvu samostalnu proznu knjigu pod naslovom *Una valigia di cartone*, odnosno u prijevodu na hrvatski jezik *Kartonski kovčeg*. Ova prozna zbirka sadržavala je još i jednako velik i jednako zahtjevan tekst pod naslovom „Impercettibili passaggi“ tj. u prijevodu na hrvatski „Nezamjetne prolaznosti“. Tonko Maroević također zaključuje, kako je tom publikacijom našla svoje

mjesto i u talijanskoj književnosti, pri tom ne napuštajući regionalnu pripadnost i afirmirajući se na nacionalnoj razini. (Kruljac 2006.) Jedno od njezinih književnih djela u kojima se nalaze dvije pripovijetke koje su korištene u pripremi ovog rada napisano je pod naslovom „Nezamjetne prolaznosti“. U svojem književnom djelu *Kartonski kovčeg* Nelida Milani Kruljac prikazuje život talijanske siromašne obitelji iz Istre, točnije okolice Poreča.

Siromaština nas nije ostavljala cijelo djetinjstvo, pa i duže. Kako li samo glad izvija utrobu, kakva li je to mora, kakva bolest. (Kruljac 2006: 21)

Ova talijanska obitelj doživljava tragičnu sudbinu jer se prema njima Hrvati odnose jednako neprijateljski kao što su se Talijani odnosili prema Hrvatima sa sela, iako članovi ove obitelji ne pripadaju niti jednoj skupini koja bi ugrozila tadašnji komunistički režim koji je bio na vlasti.

Opisano potkrjepljuje slijedeći citat:

Izgledalo je kao da su pridošlice odlučili promijeniti svijet, kao da svi moramo promijeniti glavu, prilagoditi se njihovim idejama...

...sustavno su se mijenjala imena ulica i trgova, kao i obiteljska prezimena

(Kruljac 2006: 48)

Glavni lik u ovoj Norma, svoju kći uči da prihvaća, i da upoznaje drugačiju kulturu i jezik iako odrasta u vremenima kada postoje podijeljena stajališta o pripadnosti i kulturi nekog naroda.

Opisano potkrjepljuje slijedeći citat:

Moram svoju kćer odvesti na sjever, put Veneta i Istre, put Trsta, mora upoznati i druge momke, druge ljude, drugi mentalitet, kulturu, mješane krvi u kojoj sam ja rođena i koja čovjeka čini oporijim, prgavijim ali i slobodnijim u prosuđivanju oblikovanom kroz neprestana sučeljavanja s onima koji na svijet gledaju drugačije. (Kruljac 2006: 54)

U pripovijetki čiji je naslov „Parenzanina krčma“, spisateljica obrađuje životne priče ljudi koji su dolazili u Parenzaninu krčmu. U pripovijetki je uglavnom riječ o Talijanima koji su tamo dolazili 1947. godine kada su vladali komunisti i kada se događalo masovno iseljavanje talijanskog stanovništva iz Pule nakon Drugog svjetskog rata. Likovi u pripovijetki žive u radničkom kvartu Barake. Prijevod navedenog naslova pripovijetke na talijanski jezik je „L'osteria della Parenzana.“

5. Prikaz i analiza zajedničkih tema odabranih autora i njihovih književnih djela

Svakako treba reći da svaki autor u svom književnom djelu opisuje grad Pulu tijekom različitih važnih povijesnih razdoblja. Analizirajući odabrana književna djela *Podijeljeni grad*, *Via Pula*, *Kartonski kovčeg* i *Parenzanina krčma*, te *Stogodišnje djetinjstvo*, može se primijetiti kako u sva četiri djela autori obrađuju važan povijesni događaj u kojem se talijansko stanovništvo masovno iselilo iz grada Pule jer nije moglo prihvatiti činjenicu da bi Pula i Istra mogle postati dio Jugoslavije.

Ovo potkrepljuju slijedeći citati odabranih autora:

Postajalo je sve napetije, svašta se pričalo, novine strašile ljude i govorile svoje, izlazilo se na ulice i prosvjedovalo, dojučerašnji su suborci stali na suprotne strane, jedni tražili Italiju, drugi Jugoslaviju. (Alagić 2017: 131)

Zadnji put su unuku vidjeli na obali ispred Arene. Otac ju je dizao visoko u zrak, a ona im mahala objema rukama. Ubrzo su im nestali iz vidika. Ostala je samo Arena što je titrala u izmaglici, dok je parobrod Toscana nestajao iz Pulskog zaljeva.

(Alagić 2017: 215)

Buka kalemova i monotono zujanje pletiva nadjačava hropac psovke i bestidna tepanja. Gospoda odlaze. Čuješ li sirenu Toscane, kaže jednog jutra Fani. Istrunut ćemo među varvarima. (Velikić 1988: 60)

Fani je otplovila brodom «Pola» početkom jeseni 1946 godine. Na rastanku dok su talasi prskali gat Fiume, pružila je svoju tanku ruku i jecavim glasom obećala da će se javiti.

(Velikić 1988: 61)

Ratifikacija sporazuma u Parizu samo je pojačala uznemirenost i zaoštrila ionako grozničavu atmosferu evakuacije. Da bi smirila narod, savezna uprava obećala je ostati u gradu sve dok i zadnji ezul ne bude otišao. S talijanske strane osiguran je veliki brod »Toscana«, koji će otkloniti sve probleme prijevoza odvozeći izbjeglice iz Pule u Veneciju. Mnoga putovanje od jedne k drugoj obali mnogih jadnih ljudi s njihovim pokućstvom i rasklimanim namještajem na dnevnom je svjetlu otkrivao do gola sve siromaštvo, godinama skrivano od radoznalih pogleda. (Ugussi 2002: 183)

Dvadeset dana poslije, očajna spoznaja o nepromjenjivosti stvari dovela nas je na palubu Tosca na Molo Carbon, vječito napućen uciviljenom svjetinom u kojoj su se, na pomisao o razdvajanju svi očajnički grlili. (Milani 206: 49)

Tada je talijansko stanovništvo iseljavalo iz Pule. Taj događaj obuhvaćao je razdoblje od kraja Drugog svjetskog rata, te nekoliko godina nakon završetka rata. Isto tako, pisci u svojim književnim djelima prikazuju grad u razdoblju kada je bio pod vlašću angloameričke uprave. Detaljnijom analizom književnih djela *Via Pula*, *Podijeljeni grad* i *Stogodišnje djetinjstvo*, te pripovijetki *Kartonski kovčeg* i *Parenzanina krčma* može se zaključiti kako je zajedničko autoru Ugussiju i autorici Kruljac da u svojim djelima kroz svoje priče prikazuju život na selu nekoliko godina nakon rata. Alagić u svojem djelu doba kada je Pula bila pod vlašću Austro – Ugarske Monarhije prikazuje kroz sljedeći citat:

Iako rođen u Beču, Gitin je otac Pulu zapamtio kao svoj grad. Kršten je imenom Heinrich Joseph Wolsegger, u raskošnoj nutrini *Stephansdoma*, da bi s nepune dvije godine već nesigurno koračao grbavim pulskim kaldrmama. Na krilima Monarhije, što u to doba bijaše uvelike slijepa na svoj budući slom, u Pulu je stigao s roditeljima [...] (Alagić 2017: 194-195).

Također, Velikić kroz opise svojih likova u romanima, opisuje grad Pulu u vrijeme kad je bila pod vlašću Austro – Ugarske Monarhije. Osim svega navedenog, pisci obrađujući ove teme podsjećaju čitatelja na važne povijesne događaje koji su formirali sliku grada.

6. Zaključak

Analizom i obradom teme *Portreti i krajolici Pule u suvremenoj književnosti* može se zaključiti kako Pula posjeduje široku i bogatu povijest koja je odredila današnju sliku grada. Također, korištenjem različitih izvora došla sam do zaključka da je Pula svoj najveći razvitak doživjela u razdoblju kada je bila pod vlašću Austro – Ugarske Monarhije, te tijekom sedamdesetih i osamdesetih godina prošloga stoljeća, kada je industrija u Puli bila vrlo dobro razvijena. Kulturne manifestacije kao i književno stvaralaštvo i Društvo hrvatskih književnika koje djeluje u Puli od druge polovice 20. st. pa sve do danas, te istarski književni časopisi koji su tiskani u Puli, doprinijeli su njegovanju i održavanju istarskog narječja te potaknuli daljnji razvoj i očuvanje čakavskog dijalekta i književnosti. Također, okupljanje istarskih književnika u Društvo i njegovo djelovanje doprinosi priznavanju književno publicističkog stvaranja u Istri. Talijanske novine „L'Arena di Pola“ te „Il Nostro Giornale“ doprinijele su stvaranju slike grada u ratnim vremenima. Kako bi tema rada bila u potpunosti obrađena treba spomenuti i časopis «La Battana», te natječaj za književnost «*Istria Nobilissima*». Časopis «La Battana» je pokrenula talijanska nacionalna zajednica, te predstavlja jedan od najvažnijih rezultata pokretanja talijanske zajednice početkom šezdesetih godina prošloga stoljeća. Natječaj za književnost i kulturu *Istria Nobilissima* značajan je iz razloga što njegovim pokretanjem potaknuto oživljavanje pjesničkih talenata talijanske nacionalne zajednice u Rijeci i Istri. Igor Dobrača obradio je bibliografiju publikacije *Istria Nobilissima*. Pisци koji su u svojim djelima pisali o gradu Puli, nastoje u svojim književnim djelima predstaviti Pulu u razdoblju njezina najvećeg razvitka u svim područjima ljudskog djelovanja kao i tijekom važnih povijesnih razdoblja. Dakle, analizom svih pročitanih djela može se zaključiti da autori Ugussi i Kruljac pokušavaju dočarati sliku Pule za vrijeme velikog iseljavanja talijanskog stanovništva iz Pule, te život na selu. Kroz ovaj rad Pula je prikazana i za vrijeme egzodusa Talijana iz Istre kada je grad doživljavao političke, ekonomske i etničke promjene. Dugogodišnjim održavanjem kulturnih manifestacija poput „Sajma knjige u Istri“ i Filmskog festivala, te „Art&music festivala“ i opernih sezona u Areni potvrđuje se činjenica da je Pula grad koji posjeduje bogatu kulturu i povijest koja se održava već mnogo desetljeća. Analizirajući ovu temu zaključila sam i kako se poslijeratna i suvremena Pula te Pula u samostalnoj Hrvatskoj razlikuju po razvoju industrija i djelatnosti. Pula tijekom ova dva razdoblja razlikuje se po tome što Pula u samostalnoj Hrvatskoj temelji svoj

gospodarski rast u najvećoj mjeri na djelatnosti turizma i djelatnostima vezanima uz turizam. U samostalnoj Hrvatskoj, funkcioniranju industrija ne pridaje se toliki značaj, iako još uvijek funkcioniraju određene tvornice. Također, određene tvornice koje su funkcionirale za vrijeme Drugog svjetskog rata, te tijekom sedamdesetih i osamdesetih godina prošloga stoljeća danas ne funkcioniraju. Osim toga, brodograđevna industrija koja je osamdesetih godina prošloga stoljeća bila vrlo dobro razvijena, danas više ne funkcionira. Dakle, poslijeratna i suvremena Pula industrijski su bile puno bolje razvijene nego što je Pula u samostalnoj Hrvatskoj.

7. Literatura

Knjige:

1. Alagić, A. (2017.) *Stogodišnje djetinjstvo*. Zagreb: Durieux.
2. Bertoša, M. (ur), Matijašić, R. (ur.) (2005.) *Istarska enciklopedija*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
3. Bertoša, M. (2005.), *Pula: tri tisućljeća mita i stvarnosti*. Pula: C.A.S.H.
4. Bertoša, M. (2007.) *Kruh, mašta i mast, prizori i memorabilije o staroj Puli (1947. – 1957.)*. Zagreb: Durieux.
5. Duda, I. (2004.) *Pula 3000 Pola, prilozi za povijesnu sintezu*, Organizacija skupa: Grad Pula, koordinator: Attilio Krizmanić. Dostupno na: [file:///C:/Users/ester/OneDrive/Radna%20povr%C5%A1ina/ZOJA/ZAVR%C5%A0NI%20RAD/Sve je najsvremenije Svakodnevica i po.pdf](file:///C:/Users/ester/OneDrive/Radna%20povr%C5%A1ina/ZOJA/ZAVR%C5%A0NI%20RAD/Sve%20je%20najsuvremenije%20Svakodnevica%20i%20po.pdf) [Pristupljeno: 18. 8. 2023.]
6. Lukež, P. (2019.) *Predodžba Pule u suvremenom romanu*. Diplomski rad. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Filozofski fakultet, Odsjek za kroatistiku. Dostupno na: <https://repozitorij.unipu.hr/islandora/object/unipu:4149> [Pristupljeno: 14. 8. 2023.]
7. Matošević, A. (2019.) *Doći u Pulu, dospjeti u tapiju*. Zagreb: Durieux.
8. Milani Kruljac, N. (2006.) *Nezamjetne Prolaznosti - zbirka pripovijedaka*. Pula: Čakavski sabor.
9. Orlić, K., (2016.) *Pulska svakodnevica 1960–ih godina*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/10456/1/katja%20%20orlic%20pulska%20svakodnevica.pdf> [Pristupljeno: 07. 8. 2023.]
10. Percan, A. (2011.) *Nogomet u Puli*. Pula: Histria croatica C.A.S.H.
11. Ugussi, C. (2002.) *Podijeljeni grad*. Zagreb: Durieux.
12. Velikić, D. (1988.) *Via Pula*. Beograd: Rad.
13. Velikić, D. (2008.) *Via Pula*. Beograd: Biblioteka „Peščanik“.
14. Zaborski, K. T., (2012.) *Pulski đir: mjesta memorije grada = In giro per Pola: i luoghi di memoria della citta*, Pula: Sveučilište u Puli
15. Žufić, D. (2019.) *Grad na razdjelnici: Pula na prijelazu iz 1980-ih u 1990-e*. Diplomski rad. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Filozofski fakultet.

Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unipu:4189> [Pristupljeno: 14. 8. 2023.]

Časopisi:

1. Biletić, B.D. (2009.) Grad u djelima (svojih) pisaca. *Vijenac*. [Online] 400 (13). Dostupno na: www.matica.hr/vijenac/400/grad-udjelimasvojih-pisaca-3189/ [Pristupljeno: 15. 12. 2022.]
2. Kalčić, J. (2012.) Subkulture mladih u puli: od punka do rasapa alternativne scene. *Hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*. [Online] 49 (2). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/93664> [Pristupljeno: 14. 8. 2023.]
3. Milovan, V. (2011.) Franci Blašković i Gori Ussi Winnetou - "Zvuk Istre kroz besidu". *Tabula : časopis Filozofskog fakulteta, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli*. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/102931> [Pristupljeno: 14. 8. 2023.]
4. Glas Istre (2021.) *Obrađena izdanja od 1968. do 2015., Bibliografija antologije Istria Nobilissima*. Dostupno na: <https://www.glasistre.hr/kultura/bibliografija-antologije-istria-nobilissima-742781> [Pristupljeno: 21. 8. 2023.]

Internetski izvori:

1. Sa(n)jam knjige u Istri, dostupno na: <http://www.sanjamknjige.hr/o-nama/> [Pristupljeno: 15. 2. 2023.]
2. Gradovi u tijeku: Dragan Velikić "VIA PULA"; "ADRESA", dostupno na: <https://youtu.be/NG6SL6E4nXU> [Pristupljeno: 20. 4. 2023.]
3. Pulski filmski festival. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=71137> [Pristupljeno: 28. 5. 2023.]
4. Wall Street. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=65793> [Pristupljeno: 5. 6. 2023.]
5. Arheološki muzej Istre, dostupno na: <http://www.ami-pula.hr/> [Pristupljeno: 23. 6. 2023.]

6. Muzej suvremene umjetnosti Istre, dostupno na: <http://www.msu-istre.hr/info/o-muzeju/> [Pristupljeno: 23. 6. 2023.]
7. Underground. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63186> [Pristupljeno: 30. 6. 2023.]
8. Proleksis enciklopedija online, dostupno na: <https://proleksis.lzmk.hr/20076/> [Pristupljeno: 30. 6. 2023.]
9. Wikipedija slobodna enciklopedija, dostupno na: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Antiglobalizacija> [Pristupljeno: 30. 6. 2023.]
10. Miroslav Bertosa. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=7230> [Pristupljeno: 20. 7. 2023.]
11. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, dostupno na: <https://www.info.hazu.hr/clanovi/bertosa-miroslav/> [Pristupljeno: 22. 7. 2023.]
12. Knjiga.hr, dostupno na: <https://knjiga.hr/autor/miroslav-bertosa/> [Pristupljeno: 22. 7. 2023.]
13. Katalog knjižnica grada Zagreba, dostupno na: <https://katalog.kgz.hr/pagesresults/rezultati.aspx?&searchById=1&age=0&spid=10&spv0=Berto%C5%A1a%2C+Miroslav&xm0=1> [Pristupljeno: 22. 7. 2023.]
14. Povijest. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=49831> [Pristupljeno: 24. 7. 2023.]
15. Google pretraživanja, dostupno na: <https://www.google.com/search?q=miroslav+berto%C5%A1a+knjige&tbm=bks&source=lnms&sa=X&ved=2ahUKEwig4J7O46mAAxXrgf0HHdZRAssQ0pQJegQICRAB&biw=1904&bih=959&dpr=1> [Pristupljeno: 25. 7. 2023.]
16. Tportal, dostupno na: https://www.tportal.hr/kultura/clanak/nakon-70-godina-zatvara-se-kulni-klub-u-puli-20211221?meta_refresh=1 [Pristupljeno: 25. 7. 2023.]

17. Istrapedia.hr, dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1911/herkulova-vrata> [Pristupljeno: 1. 8. 2023.]
18. Pula+, dostupno na: <https://www.pula.hr/hr/uprava/upravni-odjeli-i-sluzbe/upravni-odjel-za-kulturu-i-razvoj-civilnog-drustva/djecji-kreativni-centar/> [Pristupljeno: 01. 08. 2023.]
19. Istra culture, dostupno na: <https://www.istria-culture.com/dom-hrvatskih-branitelja-i148> [Pristupljeno: 3. 8. 2023.]
20. <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/4035/obrovac-ivan> (7.8.2023.)
21. Glazbeni portal Grupie.hr, dostupno na: <http://www.groupie.hr/predstavljamo-decke-iz-pule-vodnjana-popeye/sadrzaj/4293> [Pristupljeno: 7. 8. 2023.]
22. Tamara Obrovac, dostupno na: <https://www.tamaraobrovac.com/hr/> (Pristupljeno: 7. 8. 2023.)
23. Istrapedia.hr, dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/182/battana-la> [Pristupljeno: 8. 8. 2023.]
24. Istrapedia.hr, dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/1533/parlov-mate> [Pristupljeno: 12. 8. 2023.]
25. Istarska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. *Istria Nobilissima*. Dostupno na: <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1278> [Pristupljeno: 21. 8. 2023.]
26. Istrapedia.hr, dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/447/operne-sezone-u-pulskoj-areni> [Pristupljeno: 21. 8. 2023.]
27. Srednja.hr, dostupno na: <https://www.srednja.hr/oznaka/underground-zagreb/> [Pristupljeno: 22. 8. 2023.]
28. Durieux, dostupno na: <http://durieux.hr/wordpress/authors/grbic-igor/> [Pristupljeno: 22. 8. 2023.]
29. Pula+, dostupno na: <https://www.pulainfo.hr/it/where/l-arco-dei-sergi-port-aurea/> [Pristupljeno: 24. 8. 2023.]
30. Istrapedia.hr, dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/2249/ugussi-claudio> [Pristupljeno: 24. 8. 2023.]
31. Istarski mozaik, dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1247/istarski-mozaik> [Pristupljeno: 21. 8. 2023.]

32. Osobna korespodencija s Paolom Orlić, autorica adaptacije romana Dragana Velikića *Via Pula* na hrvatsko izdanje (Meandar 2019.) i urednica monografske trilogije Pula Grad Interval (Studiolab 2014-2019.) <https://meandar.hr/book-author/dragan-velikic/> (Pristupljeno: 20.8. 2023.)
33. Prepiska putem e-maila s autorom Amirom Alagićem

Sažetak

U ovom završnom radu predstavljen je grad Pula i suvremeno književno stvaralaštvo u gradu. Vremensko razdoblje obrađeno u radu obuhvaća vremenski period od druge polovice dvadesetog stoljeća do danas. U prvom dijelu završnoga rada prikazana je Pula u društveno – povijesnom kontekstu tijekom dva razdoblja. U prvom razdoblju prikazana je poslijeratna i suvremena Pula, dok je u drugom razdoblju prikazana Pula u samostalnoj Hrvatskoj. Treće poglavlje nakon uvoda obuhvaća povijesni pregled književnosti u gradu od druge polovice dvadesetog stoljeća do danas. Dio povijesnog pregleda književnosti u gradu čine i Istarski književni časopisi na hrvatskom jeziku. Također, u radu se spominju i talijanski književni časopisi. U radu je obuhvaćeno i književno stvaralaštvo Nelide Milani Kruljac. U četvrtom poglavlju prikazana je Pula u književnim djelima *Via Pula* autora Dragana Velikića, *Stogodišnje djetinjstvo* autora Amira Alagića i *Podijeljeni grad* autora Claudia Ugussija. Peto, a ujedno i zadnje poglavlje završnoga rada obuhvaća analizu i prikaz zajedničkih tema odabranih književnih djela i njihovih autora. Zajedničke teme odabranih književnih djela i njihovih autora jesu: identitet koji likovi mijenjaju kroz razdoblja u kojima se nalaze, Pula tijekom različitih važnih povijesnih razdoblja, te masovno iseljavanje talijanskog stanovništva iz Pule.

Ključne riječi: portreti, krajolici, suvremena književnost, grad Pula

Abstract

This final thesis represents the city of Pula and contemporary literature creativity in the city. The time period which contains this final thesis, covers the time period from the second half of the twentieth century to the present day. In the first part of the final thesis, Pula is presented in a socio-historical context during two periods. In the first period, Pula was presented as post-war and contemporary Pula, while in the second period, Pula was presented as in independent Croatia. The third chapter, after the introduction, contains a historical review of the literature in the city, from the second half of the twentieth century to the present time. One part of the historical review of the literature in the city contains the Istrian literary magazines in Croatian language. Italian literary magazines are also mentioned in the final thesis. The final thesis also contains the literary creativity of Nelida Milani Kruljac. In the fourth chapter, Pula is presented in the literary works "Via Pula", "Stogodišnje djetinjstvo" and "Podijeljeni grad". The fifth, and the last chapter of the final thesis, contains the analysis and presentation of the common topics of the chosen literary works and their authors. The common topics of the chosen literary works and their authors are: identity that the characters change through the periods they are in, Pula during different important historical periods, and the mass emigration of the Italian population from Pula.

Keywords: portraits, landscapes, contemporary literature, the city of Pula